

Επισκόπηση των σημαντικότερων ποινικών αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για το διάστημα από Οκτώβριο 2024 έως Σεπτέμβριο 2025

Επιμέλεια:

Εμμανουήλ Αποστολάκης, Δικηγόρος, Διδάκτωρ Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Δημήτριος Βούλγαρης, Δικηγόρος, Διδάκτωρ Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου του Μονάχου

Νικόλαος Γανιάρης, Δικηγόρος, Διδάκτωρ Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Άννα Οικονόμου, Δικηγόρος, Υπ. Διδάκτωρ – Επιστημονική Συνεργάτις, Νομική Σχολή Βόννης

Δημήτριος Τσιλίκης, Υπ. Διδάκτωρ – Επιστημονικός Συνεργάτης, Νομική Σχολή Χαϊδελβέργης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ), Στρασβούργο

Στην παρούσα στήλη παρατίθενται εν περιλήψει επιλεγμένες αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι οποίες εξεδόθησαν κατά το διάστημα από Οκτώβριο 2022 έως Σεπτέμβριο 2023. Κριτήριο επιλογής αποτελεί η σημασία της εκάστοτε απόφασης εξ επόψεως θεωρητικού ή πρακτικού ενδιαφέροντος για την ελληνική έννομη τάξη. Η επιλογή των αποφάσεων γίνεται κατά κύριο λόγο πρωτογενώς, δηλαδή από την ιστοσελίδα του Δικαστηρίου, ενώ η κατηγοριοποίησή τους ακολουθεί κατά βάσιν την δομή της ελληνικής ποινικής έννομης τάξης (ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, ποινική δικονομία, σωφρονιστική). Σε κάθε περίληψη παρουσιάζονται εν συντομία τα απαραίτητα για την κατανόηση της απόφασης πραγματικά περιστατικά και οι κρίσιμοι νομικοί συλλογισμοί, με παραπομπή στον εκάστοτε αριθμό της οικείας σκέυσης. Επίσης, παρατίθεται πάντοτε ο σχετικός σύνδεσμος της απόφασης, ώστε να δίνεται η δυνατότητα στον αναγνώστη να ανατρέξει απ' ευθείας στο πρωτότυπο κείμενο.

Α. Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο

1. Γενικό ποινικό δίκαιο

Αρχή νομιμότητας (nullum crimen nulla poena sine lege) – Αναδρομική εφαρμογή επιεικέστερου ποινικού νόμου – Το χρονικό πλαίσιο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον προσδιορισμό του επιεικέστερου νόμου δεν εκτείνεται in abstracto από την τέλεση του αδικήματος έως την έκδοση της τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης – Οι δικονομικές επιλογές του κατηγορουμένου είναι καθοριστικής σημασίας για τον προσδιορισμό του χρονικού πλαισίου εξέτασης της επιεικέστερης ποινικής διάταξης – Προκειμένου περί συνοπτικών διαδικασιών, η υπαγωγή στις οποίες εξαρτάται από σχετικό αίτημα του κατηγορουμένου, η ημερομηνία κατά την οποία ο κατηγορούμενος ζήτησε να δικαστεί με τη συνοπτική διαδικασία είναι εκείνη που σηματοδοτεί την έναρξη του χρονικού πλαισίου που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον προσδιορισμό του νόμου που προβλέπει την επιεικέστερη ποινή (ΕΔΔΑ, απόφ. Της 17.10.2024, Cesarano κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 71250/16)

ΕΔΔΑ, απόφ. της 17.10.2024, Cesarano κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 71250/16

Στην απόφαση Cesarano κατά Ιταλίας το ΕΔΔΑ εξέτασε αν –υπό το φως των αρχών που διατυπώθηκαν στην απόφαση Scoppola κατά Ιταλίας No. 2 ([Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως], απόφ. της 17/9/2009, αριθμ. αιτ. 10249/03)– το χρονικό πλαίσιο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον προσδιορισμό του επιεικέστερου νόμου (άρθρο 7 ΕΣΔΑ) εκτείνεται in abstracto από την τέλεση του αδικήματος έως την έκδοση της τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης ή αν, προκειμένου περί συνοπτικών διαδικασιών, η υπαγωγή στις οποίες εξαρτάται από αίτημα του κατηγορουμένου, το χρονικό σημείο εκκίνησης συμπίπτει με την υποβολή του σχετικού αιτήματος του κατηγορουμένου (σκέψη 2). Στην παρούσα υπόθεση, κατά τον χρόνο τελέσεως των αποδιδόμενων στον προσφεύγοντα αδικημάτων (1983) η προβλεπόμενη ποινή ήταν η ισόβια κάθειρξη με ημερήσια απομόνωση, ο δε ιταλΚΠΔ δεν παρείχε τη δυνατότητα υπαγωγής σε συνοπτικές διαδικασίες.

Η παροχή της δυνατότητας στους κατηγορουμένους για αδικήματα για τα οποία απειλείτο ισόβια κάθειρξη να επιλέξουν τη συνοπτική διαδικασία, ούτως ώστε η μέγιστη απειλούμενη ποινή να ανέλθει σε κάθειρξη τριάντα ετών, παρασχέθηκε μόλις το 1999, ενόσω η διαδικασία εις βάρος του προσφεύγοντος εκκρεμούσε σε πρώτο βαθμό. Λίγο αργότερα (Ιούνιος 2000) προβλέφθηκε νομοθετικώς ότι οι κατηγορούμενοι σε σχετικές εκκρεμείς δίκες μπορούσαν να ζητήσουν την εκδίκαση της υπόθεσής τους με τη συνοπτική διαδικασία στην αμέσως επόμενη δικάσιμο. Ωστόσο, ο προσφεύγων δεν έκανε χρήση της δυνατότητας αυτής. Αντιθέτως, υπέβαλε αίτημα υπαγωγής στη συνοπτική διαδικασία το πρώτον το 2012, αφού η πρωτοβάθμια καταδικαστική απόφαση ακυρώθηκε από το εφετείο και η υπόθεση αναπέμφθηκε στον εισαγγελέα για εκ νέου εισαγωγή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου. Στο πλαίσιο της συνοπτικής διαδικασίας επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα ισόβια κάθειρξη χωρίς ημερήσια απομόνωση, η οποία αποτελούσε ήδη από τον Νοέμβριο 2000 την ανώτατη απειλούμενη ποινή σε περίπτωση υπαγωγής στο καθεστώς της συνοπτικής διαδικασίας (σκέψεις 64 επ.).

Το Δικαστήριο υπενθύμισε αρχικά την πάγια νομολογία του ότι, ενόψει της αρχής της αναδρομικότητας του επιεικέστερου ποινικού νόμου που κατοχυρώνεται εμμέσως στο άρθρο 7 παρ. 1 ΕΣΔΑ, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν, όταν ο ποινικός νόμος που ίσχυε κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης και οι μεταγενέστεροι ποινικοί νόμοι που θεσπίστηκαν πριν από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης είναι διαφορετικοί, να εφαρμόζουν τον νόμο του οποίου οι διατάξεις είναι ευνοϊκότερες για τον κατηγορούμενο (σκέψεις 62, 71). Κατά την κρίση αυτή, το ΕΔΔΑ δεν εξετάζει αν η επίμαχη παράλειψη αναδρομικής εφαρμογής του νέου επιεικέστερου ποινικού νόμου παραβιάζει in abstracto το άρθρο 7, αλλά αν τούτο προκύπτει από τις ειδικές περιστάσεις κάθε υπόθεσης (σκέψεις 63, 75). Καθοριστικής σημασίας είναι το αν, κατόπιν συγκεκριμένης εκτίμησης των επίμαχων περιστατικών, η εφαρμογή του ενός ποινικού νόμου αντί του άλλου έθεσε τον κατηγορούμενο σε δυσμενέστερη θέση ως προς την επιμέτρηση της ποινής (σκέψη 63).

Εν συνεχεία, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε ότι στο πλαίσιο της συνοπτικής διαδικασίας, η οποία αποσκοπεί ρητώς στην απλούστευση και κατ' επέκταση στην επιτάχυνση της ποινικής διαδικασίας, τα ουσιαστικά και τα δικονομικά στοιχεία είναι στενά αλληλένδετα. Η συνοπτική διαδικασία συνίσταται σε μια συμφωνία μεταξύ του κατηγορουμένου και του κράτους, δυνάμει της οποίας ο κατηγορούμενος παραιτείται από ορισμένες δικονομικές εγγυήσεις έναντι μιας προκαθορισμένης μείωσης της ποινής (σκέψεις 76-77). Ο νομοθέτης δε μπορεί θεμιτώς να εξαρτά την εφαρμογή ορισμένων ή όλων των μεταγενέστερων διατάξεων από την επέλευση συγκεκριμένων γεγονότων, όπως ιδίως από αίτημα και/ή συμφωνία του κατηγορουμένου, εντός ορισμένης προθεσμίας, να δικαστεί με τη συνοπτική διαδικασία (σκέψη 80). Οι δικονομικές επιλογές του κατηγορουμένου και οι επακόλουθοι όροι οποιασδήποτε συμφωνίας μεταξύ αυτού και του κράτους είναι καθοριστικής σημασίας ως προς τον προσδιορισμό της απειλούμενης ποινής, καθόσον η διάρκεια της μειωμένης ποινής που μπορεί να επιβληθεί σε περίπτωση καταδίκης ορίζεται σαφώς από τον νόμο που ισχύει κατά τον χρόνο της συμφωνίας στην οποία προβαίνει ο κατηγορούμενος (σκέψη 78). Ως εκ τούτου, η απειλούμενη κατά τον χρόνο σύναψης της εν λόγω συμφωνίας ποινή είναι εκείνη που πρέπει να συγκριθεί με τις ποινές που προβλέφθηκαν μετά την υπαγωγή στη συνοπτική διαδικασία, ώστε να προσδιοριστεί ο επεικέστερος νόμος· αντίθετα, οι ποινές που ίσχυαν στο πλαίσιο της συνοπτικής διαδικασίας πριν από την επιλογή του κατηγορουμένου να δικαστεί με τη διαδικασία αυτή παραμένουν ανεφάρμοστες στη συγκεκριμένη περίπτωση (σκέψη 79).

Εν προκειμένω, το ισχύον κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης του προσφεύγοντος προς υπαγωγή στη συνοπτική διαδικασία νομοθετικό καθεστώς (2012) προέβλεπε ότι, σε περίπτωση καταδίκης με τη συνοπτική διαδικασία για εγκλήματα τιμωρούμενα με ισόβια κάθειρξη με ημερήσια απομόνωση, η απειλούμενη ποινή ήταν η ισόβια κάθειρξη χωρίς ημερήσια απομόνωση, και όχι πλέον η ποινή κάθειρξης τριάντα ετών κάθειρξης (σκέψη 82). Ως εκ τούτου, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, επιβάλλοντας στον

προσφεύγοντα ποινή ισόβιας κάθειρξης χωρίς ημερήσια απομόνωση, τα εθνικά δικαστήρια εφάρμοσαν πράγματι την επεικέστερη ποινή στην περίπτωση του, συνεπώς δε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 7 ΕΣΔΑ (σκέψεις 89-90).

Δήμευση – Αυτόνομο περιεχόμενο της «ποινής» κατ' άρθρον 7 παρ. 1 ΕΣΔΑ – Κριτήρια υπαγωγής της δήμευσης στην έννοια της “ποινής” κατά το άρθρο 7 παρ. 1 ΕΣΔΑ (ΕΔΔΑ, απόφ. της 19.12.2024, Episcopo και Bassani κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 47284/16 και 84604/17)

[ΕΔΔΑ, απόφ. της 19.12.2024, Episcopo και Bassani κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 47284/16 και 84604/17](#)

Στην απόφαση Episcopo και Bassani κατά Ιταλίας το ΕΔΔΑ ερεύνησε αν η δήμευση που επεβλήθη στους προσφεύγοντες παρά την παύση της εις βάρος τους ποινικής διαδικασίας λόγω παραγραφής των αποδιδόμενων σε αυτούς αδικημάτων συνιστά «ποινή» κατά το άρθρο 7 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Υπενθυμίζοντας ότι η έννοια της «ποινής» ή «κύρωσης» κατά το άρθρο 7 παρ. 1 ΕΣΔΑ έχει αυτοτελές περιεχόμενο, το Δικαστήριο εξέτασε τη νομική φύση της επιβληθείσας στην προκειμένη υπόθεση δήμευσης υπό το πρίσμα των εξής κριτηρίων (σκέψεις 68 επ.):

α) Επιβολή δήμευσης κατόπιν καταδίκης για «ποινικό αδίκημα»: Οι προσφεύγοντες δεν καταδικάστηκαν μεν για τα αποδιδόμενα σε αυτούς αδικήματα (απάτη σε βαθμό κακουργήματος κατά τη λήψη δημοσίων κονδυλίων, συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση και φορολογικά αδικήματα) λόγω παρόδου του χρόνου παραγραφής, πλην όμως η επιβολή της δήμευσης από τα δικαστήρια που έπαυσαν την ποινική δίωξη στηρίχθηκε στη διαπίστωση ποινικής ευθύνης τους από τα πρωτοβάθμια δικαστήρια (σκέψη 69).

β) Χαρακτηρισμός των διάφορων μέτρων δήμευσης στο εθνικό δίκαιο: Η άμεση δήμευση των προερχόμενων από παράνομες δραστηριότητες προϊόντων δυνάμει των άρθρων 240 και 322ter ιταλική θεωρείται, παρά την κυμαινόμενη σχετική νομολογία, μέτρο ασφαλείας και όχι ποινή, καθόσον δεν έχει

τιμωρητικό σκοπό, αλλά αποσκοπεί στην αποκατάσταση της προϋφιστάμενης οικονομικής κατάστασης και στην αποτροπή της συσσώρευσης περιουσιακών στοιχείων παράνομης προέλευσης (σκέψεις 70 επ.).

γ) Φύση και σκοπός της δήμευσης: Το επίμαχο δήμευσης παρουσιάζει περισσότερες ομοιότητες με την αποκατάσταση αδικαιολόγητου πλουτισμού στο αστικό δίκαιο παρά με χρηματική ποινή του ποινικού δικαίου. Πρώτον, στρέφεται κατά περιουσιακών στοιχείων που προέρχονται άμεσα από τη διάπραξη εγκλήματος και ως εκ τούτου δεν μπορεί να υπερβαίνει τον πραγματικό πλουτισμό του δράστη. Δεύτερον, ο βαθμός υπαιτιότητας του δράστη είναι αδιάφορος για τον καθορισμό του ύψους των δημευόμενων περιουσιακών στοιχείων, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στις χρηματικές ποινές του ποινικού δικαίου, η δε επιβολή του δεν επηρεάζει τον καθορισμό του ύψους των ποινικών κυρώσεων, αλλά διατάσσεται επιπρόσθετα αυτών. Τρίτον, δεδομένου ότι στρέφεται ειδικά κατά των κερδών του εγκλήματος, η εν λόγω δήμευση δεν μπορεί να μετατραπεί σε μέτρο στερητικό της ελευθερίας. Ενόψει τούτων, και παρά τις κατά τα λοιπά υφιστάμενες ομοιότητες του επίμαχου μέτρου με ποινική κύρωση, το ΕΔΔΑ απέδωσε ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι η εν λόγω δήμευση στρεφόταν κατά περιουσιακών στοιχείων που είχαν κριθεί ως προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες, και ως εκ τούτου έκρινε ότι η επίμαχη δήμευση δεν είχε πρωτίστως τιμωρητικό χαρακτήρα, αλλά αποσκοπούσε απλώς στη στέρηση των ενδιαφερομένων προσώπων από παράνομα κέρδη (σκέψεις 73 επ.).

δ) Διαδικασία επιβολής και εκτέλεσης των μέτρων δήμευσης: Το επίμαχο μέτρο επιβάλλεται μεν από τα ποινικά δικαστήρια, τούτο, ωστόσο, δεν μπορεί να θεωρηθεί καθοριστικής σημασίας, καθόσον είναι σύνηθες τα ποινικά δικαστήρια να λαμβάνουν αποφάσεις μη τιμωρητικού χαρακτήρα, όπως λ.χ. η επιβολή μέτρων αστικής αποκατάστασης υπέρ του θύματος ποινικού αδικήματος (σκέψη 78).

ε) Βαρύτητα των συνεπειών της δήμευσης: Μολονότι η δήμευση ενδέχεται να αφορά σε περιουσιακά στοιχεία σημαντικής αξίας, εφαρμόζεται μόνο επί

περιουσίας προερχόμενης από εγκληματικές δραστηριότητες (σκέψη 79).

Ενόψει τούτων, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα επίμαχα μέτρα δήμευσης δεν αποτελούσαν «ποινές» κατά την έννοια του άρθρου 7 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Απόλυση υπό όρους – Μετατροπή ισόβιας σε πρόσκαιρη κάθειρξη – Μη αναθεωρήσιμη (irreducible) ποινή ισόβιας κάθειρξης – Προοπτική απόλυσης (prospect of release) και δυνατότητα επανεξέτασης (possibility of review) – Απάνθρωπη και εξουτελιστική μεταχείριση (άρθρο 3 ΕΣΔΑ) – Εθνικός μηχανισμός απόλυσης υπό όρους σύμφωνος με το άρθρο 3 ΕΣΔΑ – Παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ για όσο χρονικό διάστημα ο μηχανισμός δεν υπήρξε πλήρως λειτουργικός στην πράξη (fully operational) (ΕΔΔΑ, απόφ. της 10.10.2024, Medvid κατά Ουκρανίας, αριθμ. αιτ. 7453/23)
[ΕΔΔΑ, απόφ. της 10.10.2024, Medvid κατά Ουκρανίας, αριθμ. αιτ. 7453/23](#)

Η προσφυγή αφορά στην εξέταση της απόρριψης αιτήματος μετατροπής ισόβιας σε πρόσκαιρη κάθειρξη ως τυχόν παραβίασης της απαγόρευσης απάνθρωπης και εξουτελιστικής μεταχείρισης (άρθρο 3 ΕΣΔΑ). Ο προσφεύγων καταδικάστηκε από την ουκρανική δικαιοσύνη σε ισόβια κάθειρξη για την τέλεση δύο ανθρωποκτονιών. Τα ουκρανικά δικαστήρια απέρριψαν τα αιτήματά του περί μετατροπής της ισόβιας σε πρόσκαιρη κάθειρξη δεκαπέντε ετών. Την ίδια τύχη είχε και το αίτημα απόλυσης υπό όρους. Εν συνεχεία, συγκροτήθηκε επιτροπή στο σωφρονιστικό κατάστημα κράτησης του προσφεύγοντος, η οποία αφού εξέτασε τον βαθμό σωφρονισμού του, απέρριψε εκ νέου το αίτημα μετατροπής της ποινής του σε πρόσκαιρη κάθειρξη (σκέψεις 5-8).

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ η επιβολή ισόβιας κάθειρξης σε ενήλικο δράστη δεν είναι αυτή καθ' εαυτή ασύμβατη με το άρθρο 3 ΕΣΔΑ, εφόσον δεν είναι κατάφωρα δυσανάλογη (grossly disproportionate). Ενώ ωστόσο δεν συνιστά παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ αυτή καθ' εαυτή η έκτιση της ποινής ισόβιας κάθειρξης στο σύνολό της, είναι προβληματική αντιθέτως η περίπτωση επιβολής

μη αναθεωρήσιμης (irreducible) ισόβιας κάθειρξης. Κατά τούτο, είναι συμβατή με το άρθρο 3 ΕΣΔΑ η δυνατότητα de jure ή de facto μείωσης της ποινής. Κατά τα λοιπά, η ισόβια κάθειρξη δεν αντίκειται στο άρθρο 3 ΕΣΔΑ μόνον εφόσον υφίστανται ήδη κατά τον χρόνο επιβολής της προοπτική απόλυσης (prospect of release) και δυνατότητα επανεξέτασης της (possibility of review) (βλ. σκέψη 46).

Περαιτέρω, κατά το ΕΔΔΑ μόνο μέσω επανεξέτασης της συνδρομής των σκοπών που δικαιολογούν ή μη τη συνέχιση της κράτησης (ιδίως τιμωρία, αποτροπή, προστασία του κοινωνικού συνόλου, αποκατάσταση και επανένταξη) μπορούν να αξιολογηθούν ορθώς οι σκοποί αυτοί ή τυχόν μεταβολές στην υπό κρίση περίπτωση. Η στάθμιση εξάλλου δεν είναι στατική και μπορεί να μεταβάλλεται ενόσω διαρκεί η έκτιση της ποινής. Η κρίση περί τυχόν αλλαγών στη ζωή του φυλακισθέντος ή ως προς την πρόδοό του αναφορικά με την τυχόν αποκατάσταση και επανένταξή του (rehabilitation) οφείλει να είναι προϊόν αξιολόγησης (assessment) επί τη βάσει κανόνων με επαρκή βαθμό σαφήνειας και ασφάλειας, καθώς και αντικειμενικών και προδιατυπωμένων κριτηρίων. Επιπλέον απαιτούνται επαρκείς διαδικαστικές εγγυήσεις και δικαστικός έλεγχος της σχετικής αξιολόγησης (βλ. για όλες αυτές τις προϋποθέσεις σκέψη 47).

Ως προς τις γενικές αρχές που διέπουν την ερμηνεία του άρθρου 3 ΕΣΔΑ, ναι μεν στη Σύμβαση δεν κατοχυρώνεται αυτοτελώς ένα δικαίωμα στην αποκατάσταση και επανένταξη (a right to rehabilitation), ωστόσο, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου και ενόψει της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τα εθνικά κράτη έχουν καθήκον να επιτρέπουν και να καθιστούν εφικτή με πρακτικό και αποτελεσματικό τρόπο, παρέχοντας τα σχετικά μέσα στους ισοβίτες φυλακισμένους, τη δυνατότητα αποκατάστασης και επανένταξής τους, αλλά και να μην τους στερούν την ευκαιρία να ξανακερδίσουν μελλοντικά την ελευθερία τους. Κατά τούτο, ο ισοβίτης κρατούμενος θα πρέπει να μπορεί στο πλαίσιο ενός εξατομικευμένου προγράμματος και υπό τους περιορισμούς του σωφρονιστικού πλαισίου να σημειώνει πρόοδο ως προς την αποκατάσταση και

μελλοντική επανένταξή του, ώστε ακολούθως να δύναται μελλοντικώς να απολυθεί οριστικώς ή υπό όρους (βλ. συνδυαστικώς σκέψεις 48-49). Κατά τ' άλλα, η επιλογή του σχετικού συστήματος από τον εθνικό ποινικό νομοθέτη, συμπεριλαμβανομένου του επανελέγχου της ποινής και των ρυθμίσεων για την αποφυλάκιση/απόλυση, εκφεύγουν κατ' αρχήν του πεδίου ελέγχου του Δικαστηρίου (σκέψη 50).

Ως προς το ουκρανικό σύστημα μετατροπής ισόβιας σε πρόσκαιρη κάθειρξη το Δικαστήριο έκρινε ότι πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 3 ΕΣΔΑ, λαμβάνοντας υπόψη και τη συναφή ευχέρεια του εθνικού ποινικού νομοθέτη στο υπό συζήτηση πεδίο. Εν προκειμένω κρίσιμο γεγονός είναι ότι υπήρχε νομοθετική πρόβλεψη για δυνατότητα μετατροπής και περαιτέρω μείωσης της ποινής μετά από προηγούμενη έκτιση δεκαπέντε ετών. Αν και το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο απόλυσης υπό όρους δεν προέβλεπε τη δυνατότητα άμεσης απόλυσης στην περίπτωση ισόβιας κάθειρξης, η απόλυση ήταν όμως δυνατή μέσω προηγούμενης μετατροπής της ποινής, μιας ήδη σύμφωνης με τη νομολογία του Δικαστηρίου δυνατότητας αναθεώρησης-μείωσης της ποινής ισόβιας κάθειρξης (σκέψη 53).

Περαιτέρω, κρίθηκε ότι το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο εξασφαλίζει μια ορθή ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων των κρατουμένων και της κοινωνίας στην οποία θέλουν να επανενταχθούν. Οι οικείες νομοθετικές διατάξεις επέτρεπαν σε έναν καταδικασθέντα σε ισόβια κάθειρξη να έχει την προσδοκία και την ελπίδα ότι σε περίπτωση που έχει επιδείξει καλή συμπεριφορά και έχει δώσει δείγματα κοινωνικής επανένταξης, η ποινή του δύναται να μετατραπεί, έπειτα από έκτιση δεκαπέντε ετών κάθειρξης, σε περαιτέρω πρόσκαιρη κάθειρξη δεκαπέντε έως είκοσι ετών, ώστε η αρχική ποινή ισόβιας κάθειρξης να περιοριστεί εν τοις πράγμασι σε κάθειρξη τριάντα ετών. Σε περίπτωση δε ομαλής έκτισης η πραγματική έκτιση θα μπορούσε να περιοριστεί σε είκοσι έξι έτη και τρεις μήνες (σκέψη 54).

Πέραν τούτων, ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης ο ισχυρισμός του προσφεύγοντος ότι το πλαίσιο αξιολόγησης της αναθεώρησης/μείωσης της ποινής μεθοδολογικώς προκαλούσε σύγχυση, στο μέτρο

που στηριζόταν στα ίδια κριτήρια με το αντίστοιχο πλαίσιο περί αξιολόγησης της πλήρωσης των προϋποθέσεων για την απόλυση υπό όρους. Το ΕΔΔΑ απέρριψε τον ισχυρισμό, αναφέροντας μεν την ομοιόμορφη προσέγγιση του ουκρανικού συστήματος ως προς την αποκατάσταση, επανένταξη και σωφρονισμό των κρατουμένων, διακρίνοντας δε τα διαφορετικά ερωτήματα στα οποία εστιάζει το οικείο πλαίσιο αξιολόγησης. Ειδικότερα, στην περίπτωση της εξέτασης αιτήματος μετατροπής ερευνητέα είναι η πρόοδος που σημειώνει ο κρατούμενος αναφορικά με τον σωφρονισμό του. Στην περίπτωση της απόλυσης υπό όρους αντιθέτως εξετάζεται ο βαθμός αποκατάστασης και επανένταξης του κρατουμένου. Μια επιτροπή δε που συγκροτείται εντός του καταστήματος κράτησης δύναται να εξετάσει μόνο τον βαθμό σωφρονισμού του, για να κρίνει εν συνεχεία τη δυνατότητα αναθεώρησης/μείωσης της ποινής, και όχι εν γένει, πολλώ μάλλον στο συγκεκριμένο στάδιο της κράτησης του προσφεύγοντος, κατά πόσο μπορεί ο κρατούμενος να αποφυλακιστεί πρόωρα υπό όρους (βλ. περαιτέρω αναλυτικώς σκέψη 55, αλλά και 8).

Ολοκληρώνοντας, το ΕΔΔΑ, πέραν της ύπαρξης δικαστικής διαδικασίας ελέγχου της δυνατότητας αναθεώρησης-μείωσης της ποινής, έλαβε υπόψη του και το γεγονός ότι στατιστικώς ήδη ορισμένοι ισοβίτες είχαν επιτύχει τη μετατροπή της ισόβιας σε πρόσκαιρη κάθειρξη. Με αυτές τις σκέψεις το Δικαστήριο κατέληξε εν γένει ότι δεν υπήρξε εν προκειμένω παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ (σκέψεις 56-58). Ο εθνικός μηχανισμός κρίθηκε επομένως σύμφωνος με το άρθρο 3 ΕΣΔΑ (βλ. και σκέψη 61). Αντίθετη υπήρξε όμως η κρίση ως προς την αποτελεσματική εφαρμογή του εν λόγω συστήματος. Με δεδομένο ότι τα μέρη (προσφεύγων, Κυβέρνηση) συνομολόγησαν ότι το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο περί απόλυσης υπό όρους δεν ήταν από μόνο του επαρκές και απαιτείτο η έκδοση εκτελεστικών πράξεων (διατάξεις/αποφάσεις του Υπ. Δικαιοσύνης), το ΕΔΔΑ έκρινε ότι μέχρι το χρονικό διάστημα που τέθηκε αποτελεσματικώς σε εφαρμογή ο εν λόγω μηχανισμός (σχεδόν είκοσι χρόνια!) υπήρξε πράγματι παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ, ήτοι

από τον χρόνο τελεσίδικης καταδίκης του προσφεύγοντος (2.10.2003) έως και τον χρονικό διάστημα που ο μηχανισμός έγινε πλήρως λειτουργικός (fully operational) στην πράξη (3.3.2023) (βλ. περαιτέρω σκέψεις 59-60).

2. Ειδικό Ποινικό Δίκαιο

Βιασμός – Θετική υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών ενόψει των άρθρων 3 και 8 ΕΣΔΑ και της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης να ποινικοποιούν και να καταστέλλουν αποτελεσματικά κάθε μη συναινετική γενετήσια πράξη – Απαραίτητη προϋπόθεση στοιχειοθέτησης του αδικήματος του βιασμού πρέπει να αποτελεί η απουσία συναίνεσης του παθόντος – Λοιπά στοιχεία, όπως η φυσική αντίσταση εκ μέρους του παθόντος, δεν ενδιαφέρουν για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος – Έννοια «συναίνεσης» (ΕΔΔΑ, απόφ. της 24.4.2025, L. κ.ά. κατά Γαλλίας, αριθμ. αιτ. 46949/21 κ.ά.)
[ΕΔΔΑ, απόφ. της 24.4.2025, L. κ.ά. κατά Γαλλίας, αριθμ. αιτ. 46949/21 κ.ά.](#)

Στην απόφαση L. κ.ά. κατά Γαλλίας το ΕΔΔΑ εξέτασε τη συμβατότητα του άρθρου περί βιασμού του γαλλΠΚ με τα άρθρα 3 και 8 ΕΣΔΑ, όπως αυτά ερμηνεύονται υπό το φως της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, η οποία παρέχει ένα συνολικό πλαίσιο για την πρόληψη, τη δίωξη και την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και για την προστασία των θυμάτων (σκέψεις 192-193).

Το Δικαστήριο διαπίστωσε εκ νέου τη ρητή συναίνεση των συμβαλλόμενων κρατών να μεταρρυθμίσουν την εθνική τους νομοθεσία, ώστε το αξιόποινο του βιασμού να μην εξαρτάται πλέον από τη φυσική αντίσταση του παθόντος, αλλά αποκλειστικά από την απουσία συναίνεσης αυτού (σκέψεις 195, 208). Η συναίνεση πρέπει να εκφράζει την ελεύθερη βούληση σύναψης συγκεκριμένης σεξουαλικής σχέσης κατά τον χρόνο που αυτή λαμβάνει χώρα, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεών της (σκέψη 250). Μολονότι σε αρκετές εθνικές έννομες τάξεις η χρήση ή η απειλή βίας εξακολουθεί να αποτελεί προϋπόθεση στοιχειοθέτησης του αδικήματος, τα εθνικά δικαστήρια

επικεντρώνονται πλέον στη διαπίστωση της ύπαρξης ή μη της συναίνεσης του παθόντος. Τυχόν αντίθετη και άκαμπτη προσέγγιση, απαιτούσα σε όλες τις περιπτώσεις απόδειξη φυσικής αντίστασης του παθόντος, ενέχει, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, τον κίνδυνο ατιμωρησίας ορισμένων μορφών βιασμού (λ.χ. όταν τα θύματα βρίσκονται σε κατάσταση «αποσβολωμένης ακινησίας» [sidération]) και, κατά συνέπεια, υπονόμησης της αποτελεσματικής προστασίας της σεξουαλικής αυτονομίας του ατόμου (σκέψεις 195, 207). Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η απουσία συναίνεσης δεν αποτελεί μεν προϋπόθεση στοιχειοθέτησης του αδικήματος του βιασμού κατά τον γαλλΠΚ, ερευνάται δε και λαμβάνεται επί μακρόν υπόψη από τη νομολογία του Γαλλικού Ακυρωτικού Δικαστηρίου (Cour de cassation) (σκέψη 206). Ως εκ τούτου, η κρίση περί παραβιάσεως των άρθρων 3 και 8 ΕΣΔΑ εξαρτάται από τον τρόπο εφαρμογής του εφαρμοστέου νομικού πλαισίου από τις εθνικές αρχές κατά την έρευνα των επίμαχων αδικημάτων (σκέψη 209) (βλ. κατωτέρω υπό «Θύμα – Αποτελεσματικότητα ερευνών»).

3. Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι

Περιβάλλον – Συστηματική, επί δεκαετίες και εκτεταμένη ρύπανση του περιβάλλοντος – Παράνομη απόρριψη, ταφή, καύση και ανεξέλεγκτη εγκατάλειψη επικίνδυνων, ειδικών και αστικών αποβλήτων, τελούμενη μεταξύ άλλων από εγκληματικές οργανώσεις, σε ιδιωτικές εκτάσεις – Επαρκώς σοβαρός, πραγματικός και διαπιστώσιμος κίνδυνος για την ανθρώπινη ζωή (sufficiently serious, genuine and ascertainable risk) – Άμεσος κίνδυνος (imminent risk) – Θετικές υποχρεώσεις προστασίας του δικαιώματος της ζωής (άρθρο 2 ΕΣΔΑ) – Απόρριψη του ισχυρισμού της ιταλικής Κυβέρνησης ότι υπήρξε εν προκειμένω αποτελεσματική δίωξη και τιμώρηση των υπαιτίων – Βραδεία και αποσπασματική αντίδραση του ποινικού νομοθέτη – Παραβίαση άρθρου 2 ΕΣΔΑ – Πιλοτική απόφαση, άρθρο 46 ΕΣΔΑ (ΕΔΔΑ, απόφ. της 30.1.2025, Cannavacciuolo κ.ά. κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 51567/14 κ.ά.)

ΕΔΔΑ, απόφ. της 30.1.2025, Cannavacciuolo κ.ά. κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 51567/14 κ.ά.

Τα πραγματικά περιστατικά αφορούν σε συστημική, εκτεταμένη και βαριά περίπτωση ρύπανσης του περιβάλλοντος, αποτέλεσμα επί δεκαετιών παράνομης διαχείρισης, απόθεσης και καύσης αποβλήτων στην περιφέρεια της Καμπανίας (Ιταλία), τελούμενη μεταξύ άλλων και από εγκληματικές οργανώσεις, σε ιδιωτικές εκτάσεις. Το ζήτημα της εν λόγω περιβαλλοντικής ρύπανσης της συγκεκριμένης περιοχής ήταν γνωστό στις ιταλικές αρχές τουλάχιστον από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Στην ιταλική έννομη τάξη αλλά και στην κοινωνία είχε μάλιστα επικρατήσει η περιγραφή της περιοχής ως «Γης της Φωτιάς» (Terra dei Fuochi, βλ. σκέψεις 5 επ.). Οι προσφεύγοντες, επί το πλείστον κάτοικοι διάφορων δημοτικών περιοχών της Καμπανίας, προσέφυγαν στο ΕΔΔΑ, επικαλούμενοι μεταξύ άλλων ότι η μακροχρόνια αδράνεια των ιταλικών αρχών να προλάβουν αλλά και καταπολεμήσουν την περιβαλλοντική ρύπανση, λ.χ. μετριάζοντας της συνέπειές της, οδήγησε σε σοβαρή διακινδύνευση της ζωής τους, λόγω των πολύ σοβαρών επιπτώσεων στην υγεία τους (κατά βάση καρκινοπάθεια, σκέψη 299).

Με μια εκτεταμένη απόφαση τόσο επί του παραδεκτού, ως προς την έννοια του θύματος παραβίασης κατά το άρθρο 34 ΕΣΔΑ και το ζήτημα της έλλειψης ενεργητικής νομιμοποίησης περιβαλλοντικών ενώσεων στην υπό κρίση υπόθεση, όσο και επί της ουσίας, το Δικαστήριο καταδίκασε ομόφωνα την Ιταλία για παραβίαση του άρθρου 2 ΕΣΔΑ (δικαίωμα στη ζωή), κρίνοντας ότι η ιταλική έννομη τάξη δεν έλαβε τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία της ζωής των κατοίκων από τις συνέπειες της περιβαλλοντικής ρύπανσης (βλ. συνοπτικώς σκέψεις 459 επ., 465). Η βαρύτητα των συνεπειών της εν λόγω ρύπανσης και της έλλειψης αποτελεσματικής αντιμετώπισής της από τις ιταλικές αρχές αναδεικνύεται και από το γεγονός ότι το Δικαστήριο εξέδωσε εν προκειμένω πιλοτική απόφαση (βλ. και άρθρο 46 ΕΣΔΑ), εξειδικεύοντας ορισμένα μέτρα θετικά μέτρα προστασίας που οφείλει να λάβει η ιταλική έννομη τάξη προς επίλυση του συστημικού προβλήμα-

τος ρύπανσης του περιβάλλοντος στην εκτεταμένη γεωγραφική περιοχή της Terra dei Fuochi (σκέψεις 493 επ.).

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσον οι ιταλικές αρχές ανταποκρίθηκαν επαρκώς στην υποχρέωση λήψης θετικών μέτρων περί προστασίας της ανθρώπινης ζωής υπό το φως του άρθρου 2 ΕΣΔΑ (σκέψεις 375 επ.). Αν αντιθέσει με άλλες περιβαλλοντικές υποθέσεις που απασχόλησαν το Δικαστήριο στο παρελθόν, στην περίπτωση της Terra dei Fuochi οι επίμαχες δραστηριότητες δεν αποτελούν παράνομες βιομηχανικές δραστηριότητες αντιβαίνουσες σ' ένα συγκεκριμένο υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο ούτε εντοπίζονται σε μια έστω σε κάποιο βαθμό οριοθετημένη περιοχή. Η υπό κρίση υπόθεση χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολλαπλών και διαφορετικών πηγών ρύπανσης ως προς τη φύση, τη γεωγραφική έκταση, τους ρύπους, τον τρόπο προσβολής των εννόμων αγαθών των προσφευγόντων αλλά και τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Μία ακόμη ιδιαιτερότητα της υπόθεσης, σε σχέση με άλλες περιβαλλοντικές υποθέσεις που έχουν κριθεί από το ΕΔΔΑ, είναι το γεγονός ότι και οι δράστες των έκνομων πράξεων είναι περισσότεροι και εντελώς διαφορετικοί μεταξύ τους: Ιδιώτες, εγκληματικές οργανώσεις, επιχειρήσεις και άτομα από τον κλάδο της βιομηχανίας δρούσαν για δεκαετίες απολύτως ανεξέλεγκτα και μάλιστα κατά βάση σε ιδιωτικές εκτάσεις (σκέψη 384).

Το Δικαστήριο δέχθηκε, ενόψει και της ιδιαίτερης φύσης της υπό κρίση ρύπανσης, ότι υπήρξε επαρκώς σοβαρός, πραγματικός και διαπιστώσιμος κίνδυνος (sufficiently serious, genuine and ascertainable risk) για τη ζωή των προσφευγόντων (σκέψη 390), αλλά και άμεσος (imminent), με δεδομένο ότι οι προσφεύγοντες ήταν διαρκώς εκτεθειμένοι σε αυτόν, ως κάτοικοι περιοχών που έχουν προσδιοριστεί από τις κρατικές αρχές ως πληττόμενες από την εν λόγω ρύπανση, κατάσταση η οποία με τη σειρά της υφίστατο αδιαλείπτως επί δεκαετίες (βλ. αναλυτικώς σκέψεις 383 επ., 392, αλλά και 377 με παραπομπή στην πρόσφατη σημαντική απόφαση για την υποχρέωση λήψης θετικών μέτρων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής υπό το φως όμως του άρθρου

8 ΕΣΔΑ [ΕΔΔΑ, τμήμα ευρείας συνθέσεως, απόφ. της 9.4.2024, Verein KlimaSeniorinnen Schweiz κ.ά. κατά Ελβετίας, αριθμ. αίτ. 53600/20](#), σκέψεις 511-512). Κατά το Δικαστήριο δεν απαιτείται αντίθετως η ύπαρξη κάποιας πιο στενής αντίληψης περί αιτιότητας μεταξύ της ρύπανσης και της απώλειας ή διακινδύνευσης της ανθρώπινης ζωής, λ.χ. κάποιου αποδεδειγμένου εκ μέρους των προσφευγόντων συνδέσμου (proven link) μεταξύ της έκθεσης σε ρύπανση/επιβλαβείς ουσίες και της επέλευσης του θανάτου ή της εκδήλωσης της απειλητικής για τη ζωή νόσου (σκέψη 390 in fine).

Περαιτέρω εξετάστηκε σειρά μέτρων που δεν έλαβε ή έλαβε ανεπαρκώς η ιταλική έννομη τάξη για την αντιμετώπιση της ρύπανσης υπό το φως του άρθρου 2 ΕΣΔΑ. Σε ό,τι αφορά τις ποινικού ενδιαφέροντος σκέψεις του δικαστηρίου, το ΕΔΔΑ δεν αξιολόγησε in abstracto την ποινική νομοθεσία περί προστασίας του περιβάλλοντος (σκέψεις 435 επ., και ιδίως 440, 468). Η ιταλική Κυβέρνηση ωστόσο επικαλέστηκε την ψήφιση ποινικών διατάξεων αλλά και τη διεξαγωγή ποινικών ερευνών, ως επιχείρημα για τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων για την προστασία της ζωής (σκέψεις 431, 435). Στο σκεπτικό της απόφασης του ΕΔΔΑ μνημονεύονται δε πορίσματα των εκθέσεων εξεταστικών επιτροπών του ιταλικού Κοινοβουλίου, ως προς την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής ρύπανσης στην ιταλική επικράτεια εν γένει. Οι εκθέσεις αυτές περιλαμβάνουν αναφορές στην ιταλική ποινική νομοθεσία επί χρονικού διαστήματος συνολικά περίπου 30 ετών και αποδεικνύουν ότι οι ιταλικές αρχές είχαν γνώση για τη σοβαρότητα της κατάστασης και του κινδύνου για τη ζωή των πολιτών.

Το Δικαστήριο έκρινε επί των ισχυρισμών της Κυβέρνησης ότι δεν υφίσταται εν προκειμένω κάποια επαρκής απόδειξη για την αποτελεσματική δίωξη στο παράδειγμα της Terra dei Fuochi. Σύμφωνα με τις εξεταστικές επιτροπές του ιταλικού κοινοβουλίου η ποινική νομοθεσία για την πάταξη της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας υπήρξε τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2004 ελάχιστα αποτελεσματική. Σε σχετικό πόρισμα γίνεται λόγος για έλλειψη ενός ομοιόμορφου και συντονι-

σμένου νομοθετικού πλαισίου για τα περιβαλλοντικά εγκλήματα. Από τη μια πλευρά προβλέπονταν περιορισμένης βαρύτητας αξιόποινες πράξεις, με αποτέλεσμα σύντομες προθεσμίες παραγραφής, περιορισμένες ανακριτικές πράξεις και προσωρινά δικονομικά μέτρα αντιστοίχως. Από την άλλη, αν και το 2001 εισήχθη στο ιταλικό δίκαιο διάταξη για το αυξημένης βαρύτητας αδίκημα παράνομης διακίνησης αποβλήτων από εγκληματικές οργανώσεις, οι ανακριτικές αρχές ανέφεραν ως προς το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο αποδεικτικές δυσχέρειες κατά την εφαρμογή της διάταξης (σκέψεις 436-437).

Περαιτέρω, τουλάχιστον μέχρι το 2015 το νομοθετικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της συγκεκριμένης περιβαλλοντικής ρύπανσης, και ιδίως η πρόβλεψη του αδικήματος της παράνομης καύσης αποβλήτων, σύμφωνα με πόρισμα εξεταστικής επιτροπής δεν αποδείχθηκε αποτελεσματικό στην πράξη, αφού η διάταξη εφαρμόστηκε σε περιορισμένο βαθμό συγκριτικώς με τη συχνότητα τέλεσης των πράξεων (σκέψη 438, αλλά και 440). Αντιθέτως, μόλις το 2015 προβλέφθηκε μια σειρά ποινικών διατάξεων ειδικώς στοχευμένων στην πάταξη της παράνομης διακίνησης και απόθεσης αποβλήτων (439-440). Συνοψίζοντας, το ΕΔΔΑ δεν δέχθηκε ότι τα ποινικά μέτρα ήταν αποτελεσματικά, τουλάχιστον μέχρι το 2015, καθώς η αντίδραση του ποινικού νομοθέτη στην περιβαλλοντική ρύπανση υπήρξε συνολικά βραδεία και αποσπασματική, χωρίς να επιχειρηθεί στην ιταλική έννομη τάξη συνολική επανεξέταση των ποινικών διατάξεων ενόψει των κενών και ελλείψεων που είχαν επισημάνει οι αρμόδιες εξεταστικές επιτροπές του ιταλικού κοινοβουλίου (σκέψη 440).

Τέλος, το ΕΔΔΑ απέρριψε και τους συναφείς με κινηθείσες ποινικές διαδικασίες ισχυρισμούς της ιταλικής κυβέρνησης, ως επιχείρημα αποτελεσματικής δίωξης της περιβαλλοντικής ρύπανσης (445). Η Κυβέρνηση επικαλέστηκε εν προκειμένω τη διεξαγωγή διάφορων ποινικών διαδικασιών (σκέψεις 441 επ.). Κατά το Δικαστήριο η Κυβέρνηση δεν έδωσε μια ξεκάθαρη εικόνα ως προς τη διεξαγωγή και το αποτέλεσμα των ποινικών διαδικασιών για τη διακίνηση, ταφή και καύση των αποβλήτων, αλλά επικαλέ-

στηκε αντί μιας συνολικής επισκόπησης υποθέσεων μια σειρά (μόλις) επτά συνολικά ποινικών διαδικασιών για την πάταξη της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας στην Terra dei Fuochi, εκ των οποίων στην πραγματικότητα μόνο τέσσερις περιπτώσεις αποτελούν παραδείγματα αποτελεσματικών διώξεων (σκέψεις 441, 446, 463). Στις εν λόγω υποθέσεις οι δράστες καταδικάστηκαν για πράξεις συναφείς με την παράνομη διαχείριση των αποβλήτων ή ακόμα για την πράξη τέλεσης παράνομης διακίνησης αποβλήτων από εγκληματικές οργανώσεις (βλ. περαιτέρω σκέψη 446). Στις υπόλοιπες διαδικασίες, με βάση τα αποσπασματικά στοιχεία που παρείχε στο Δικαστήριο η Κυβέρνηση, ορισμένοι δράστες απηλλάγησαν σε πρώτο ή δεύτερο βαθμό λόγω παραγραφής ενώ άλλοι καταδικάστηκαν, χωρίς όμως να προκύπτει αν υπήρξε σύνδεση με τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά (σκέψη 442). Σε άλλη ποινική διαδικασία ένα φυσικό πρόσωπο καταδικάστηκε για ήσσονος σημασίας πράξεις, συναφείς με μη αδειοδοτημένη φύλαξη οχημάτων και εξαρτημάτων οχημάτων (σκέψη 443), ενώ σε άλλη διαδικασία η υπόθεση παραπέμφθηκε λόγω αναρμοδιότητας σε άλλο δικαστήριο, χωρίς άλλες πληροφορίες για την περαιτέρω πορεία της υποθέσεως (σκέψη 444).

Ολοκληρώνοντας, υπενθυμίζεται ότι δεν εξετάστηκε περαιτέρω κατά πόσο το ποινικό νομοθετικό πλαίσιο ήταν πρόσφορο για τη δίωξη των υπαιτίων (σκέψη 468). Αντιθέτως, λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω πορίσματα των κοινοβουλευτικών εξεταστικών επιτροπών και τις συγκεκριμένες ποινικές διαδικασίες που επικαλέστηκε η ιταλική κυβέρνηση στο πεδίο της καταπολέμησης της ρύπανσης (σκέψεις 435 επ.), σε συνδυασμό με κενά και παραλείψεις σε άλλα πεδία (βλ. σκέψεις 398 επ. για το ζήτημα του εντοπισμού, καταγραφής και αποτύπωσης του προβλήματος· 412 επ. για τη λήψη μέτρων για τη διαχείριση των κινδύνων· 424 επ. για τη διερεύνηση των επιπτώσεων της περιβαλλοντικής ρύπανσης στην υγεία· 432 επ. για την επιτήρηση των δραστηριοτήτων στην περιοχή από τον στρατό και τις αστυνομικές αρχές· και 448 επ. για τα μέτρα διαχείρισης των αποβλήτων), το Δικαστήριο δέχθηκε ομόφωνα παραβίαση του άρθρου 2 ΕΣΔΑ (σκέψεις 459 επ.,

467). Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι δεν εξετάστηκε από το Δικαστήριο ενδεχόμενη παραβίαση και του άρθρου 8 ΕΣΔΑ (βλ. αντιθέτως συγκλίνουσα μειοψηφία του δικαστή Σεργίδη, σκ. 2b, αλλά και στην πρόσφατη [ΕΔΔΑ, απόφ. της 6.5.2025, L.F. κ.ά. κατά Ιταλίας, αριθμ. αίτ. 52854/18](#), ιδίως σκέψεις 159, 162 επ.).

B. Δικονομικό Ποινικό Δίκαιο

1. Θεμελιώδεις αρχές ποινικής δίκης και δικαιώματα κατηγορουμένου

Ne bis in idem – Πολλαπλές (τριπλές) διαδικασίες για την αυτή πράξη (ποινική δίωξη, διοικητικές διαδικασίες που κίνησαν η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και η Τράπεζα της Πορτογαλίας) – Σύστημα κυκλικών συναλλαγών (circular trading) – Σώρευση διώξεων και κυρώσεων (φυλάκιση με αναστολή εκτέλεσης υπό τον όρο καταβολής χρημάτων σε φιλανθρωπικό ίδρυμα, διοικητικά πρόστιμα, παρεπόμενες ποινές και κυρώσεις απαγόρευσης άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων και καθηκόντων σε πιστωτικά ιδρύματα ή χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις) – Επαρκής ουσιαστική και χρονική σύνδεση της ποινικής με τις διοικητικές διαδικασίες – Μη παραβίαση της αρχής ne bis in idem – Παραπομπή προς νέα εκδίκαση στην ευρεία σύνθεση του ΕΔΔΑ (ΕΔΔΑ, απόφ. της 8.10.2024, Jesus Pinhal κατά Πορτογαλίας, αριθμ. αίτ. 48047/15)

[ΕΔΔΑ, απόφ. της 8.10.2024, Jesus Pinhal κατά Πορτογαλίας, αριθμ. αίτ. 48047/15](#)

Το ΕΔΔΑ εξέτασε προσφυγή μεταξύ άλλων για παραβίαση της αρχής ne bis in idem (άρθρο 4 7° Πρόσθ.Πρωτοκ. ΕΣΔΑ) σε υπόθεση σώρευσης διώξεων και κυρώσεων για την αυτή πράξη. Η υπόθεση παρουσιάζει θεωρητικό και πρακτικό ενδιαφέρον, καθώς το δικαστήριο εξέτασε μια ιδιαίτερα πολύπλοκη υπόθεση κίνησης πλειόνων και διαφορετικών μεταξύ τους διαδικασιών για τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Στην υπό κρίση υπόθεση για την

ίδια πράξη κινήθηκαν σε βάρος του ίδιου προσώπου τρεις διαφορετικές διαδικασίες, μία ποινική και δύο διοικητικές, που κατέληξαν σε ποινή φυλάκισης με αναστολή εκτέλεσης υπό τον όρο καταβολής χρηματικού ποσού σε φιλανθρωπικά ιδρύματα, υψηλά διοικητικά πρόστιμα και παρεπόμενες ποινές και κυρώσεις απαγόρευσης άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων και καθηκόντων.

Ο προσφεύγων κατηγορήθηκε και καταδικάστηκε ενώπιον της πορτογαλικής δικαιοσύνης για διοικητικά και ποινικά αδικήματα συναφή με τη δραστηριότητά του ως αντιπροέδρου Δ.Σ. της Εμπορικής Τράπεζας Πορτογαλίας (BCP). Συγκεκριμένα, με σκοπό την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της BCP, συνέπραξε στην εγκατάσταση, διαμέσου εξωχώριων εταιρειών, ενός συστήματος κυκλικών συναλλαγών (circular trading), το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το Δ.Σ. της ίδιας τράπεζας με σημαντικού ύψους δάνεια, που διευκόλυναν την αγοραπωλησία μετοχών της τράπεζας και άλλων οντοτήτων του τραπεζικού ομίλου της BCP, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο την αξία των μετοχών στη χρηματοπιστωτική αγορά. Το σύστημα αυτό τελικώς όχι μόνο δεν οδήγησε σε αύξηση της αξίας των μετοχών της τράπεζας, αλλά προκάλεσε στην BCP απώλειες ύψους 590 εκ. ευρώ (σκέψεις 5-6). Σε βάρος του προσφεύγοντος κινήθηκαν παράλληλα τρεις διαφορετικές διαδικασίες, μια ποινική καθώς και δύο διοικητικές· η μία με πρωτοβουλία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και η άλλη της Τράπεζας της Πορτογαλίας (ΤτΠ).

Η πρώτη εκ των τριών διαδικασιών που απέκτησε ισχύ δεδικασμένου (res judicata) ήταν η διοικητική διαδικασία που κίνησε η ΤτΠ (σκέψεις 178). Η εν λόγω διαδικασία περατώθηκε σε δεύτερο βαθμό από το Εφετείο της Λισαβόνας. Με την τελεσίδικη κρίση της πορτογαλικής δικαιοσύνης εξαφανίστηκε εν μέρει η απόφαση της ΤτΠ και ο προσφεύγων απαλλάχτηκε λόγω παραγραφής από τις κατηγορίες για παροχή ψευδών ή ελλιπών πληροφοριών σε σχετικούς χρηματοπιστωτικούς ελέγχους της ΤτΠ, κρίθηκε αθώος για λοιπές κατηγορίες (μεταξύ άλλων για πράξεις συναφείς με ψευδή λογιστικά στοιχεία), και απαλλάχθηκε από την καταβολή του πρωτοδίκως επικυρωθέντος συνολικού διοικητικού προστίμου

ύψους 425 χιλ. ευρώ. Αντιθέτως, ενόσω εκκρεμούσε η διαδικασία στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο και μέχρι την απαλλαγή του σε δεύτερο βαθμό είχε ήδη εκτίσει, σύμφωνα με το οικείο εθνικό ρυθμιστικό πλαίσιο για τη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, τα πέντε από τα επτά χρόνια σχετικής παρεπόμενης κύρωσης (ancillary sanction) απαγόρευσης άσκησης οποιουδήποτε εταιρικών, εκτελεστικών, διευθυντικών ή διοικητικών καθηκόντων σε πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτική επιχείρηση (βλ. ιδίως σκέψη 191 και 84-85, 89, 95-98, 106).

Η δεύτερη διαδικασία που απέκτησε ισχύ δεδικασμένου ήταν η ποινική (σκέψη 178). Το Εφετείο της Λισαβόνας επικύρωσε την πρωτοβάθμια κρίση, με την οποία ο προσφεύγων απαλλάχθηκε μεν από την κατηγορία της πλαστογραφίας και χρήσης πλαστών εγγράφων, καταδικάστηκε δε σε ποινή φυλάκισης δύο χρόνων για χειραγώγηση αγοράς, με αναστολή εκτέλεσης υπό τον όρο καταβολής σε φιλανθρωπικό ίδρυμα ποσού 300 χιλ. ευρώ, και σε παρεπόμενη ποινή τεσσάρων ετών απαγόρευσης άσκησης διοικητικών, εκτελεστικών ή εποπτικών καθηκόντων σε οποιοδήποτε πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτική επιχείρηση. Ο προσφεύγων κατέβαλε το ποσό ενώ εξέτισε και την παρεπόμενη ποινή (σκέψεις 38-39, 108, 192). Η προσφυγή ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Πορτογαλίας για παραβίαση της αρχής *ne bis in idem* απορρίφθηκε (βλ. σκέψεις 35-37).

Η τρίτη διαδικασία που απέκτησε και χρονικά τελευταία ισχύ δεδικασμένου ήταν η διοικητική διαδικασία που κίνησε η πορτογαλική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (σκέψη 178). Το Εφετείο Λισαβόνας επικύρωσε τον προσδιορισμό του συνολικού διοικητικού προστίμου σε 480 χιλ. ευρώ για τρεις πράξεις ιδιαίτερας σοβαρής διοικητικής παράβασης, ήτοι της υποβολής ψευδών πληροφοριών προς τη χρηματοπιστωτική αγορά, αλλά και την προηγούμενη μείωση από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο των παρεπόμενων κυρώσεων σε περίοδο ενός έτους και τριών μηνών αφενός περί απαγόρευσης άσκησης επαγγελματικών ή άλλων δραστηριοτήτων συναφών με τη διαπραχθείσα διοικητική παράβαση, και αφετέρου απαγόρευσης άσκησης οποιουδήποτε διοικητικού, διευθυντικού, εκτελεστικού ή εποπτικού καθήκο-

ντος ή γενικότερα εκπροσώπησης οποιουδήποτε χρηματοπιστωτικού ενδιαμέσου φορέα στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του (σκέψεις 68 σε συνδυασμό με 65-66, 71-74 καθώς και 47-48, 52-56). Στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο κρίθηκε επίσης ότι οι παρεπόμενες αυτές κυρώσεις είχαν ήδη εκτιθεί με τις αποφάσεις στο πλαίσιο των άλλων διαδικασιών (ποινική, διοικητική ενώπιον ΤτΠ). Οι σχετικές προσφυγές ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Πορτογαλίας και σε αυτήν την περίπτωση απερρίφθησαν.

Το ΕΔΔΑ απέρριψε ομόφωνα την προσφυγή για παραβίαση της αρχής *ne bis in idem* (άρθρο 4 7^ο Πρόσθ.Πρωτ. ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του σχετικά με τις δυαδικές κυρώσεις και διαδικασίες, το Δικαστήριο εξετάζει α) αν οι υπό κρίση διαδικασίες έχουν ποινικό χαρακτήρα, β) αν αφορούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά (*idem*), γ) αν οι διαδικασίες αποτελούν «αμετάκλητη καταδίκη», και δ) αν πληρούνται τα κριτήρια συμβατότητας της ύπαρξης διπλών διαδικασιών με το άρθρο 4 7^ο Πρόσθ. Πρωτοκ. ΕΣΔΑ (*bis*).

Ως προς τη φύση των διαδικασιών, το Δικαστήριο έκρινε, ενόψει ιδίως του σκοπού και της βαρύτητας των διοικητικών κυρώσεων ενώπιον της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και της ΤτΠ, ότι και οι διοικητικές διαδικασίες είναι ποινικής φύσεως (σκέψεις 150, 153-155). Πέραν του ύψους των χρηματικών κυρώσεων, ενδιαφέρον παρουσιάζει η μνεία του Δικαστηρίου στον τιμωρητικό χαρακτήρα της παρεπόμενης κύρωσης απαγόρευσης άσκησης επαγγελματικών καθηκόντων σε πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτική επιχείρηση (σκέψη 153). Περαιτέρω έγινε συνοπτικώς δεκτή η ύπαρξη τόσο ταυτότητας πράξης (*idem*, σκέψη 174), όσο και αμετάκλητης καταδίκης (σκέψεις 178-179).

Τέλος, εξετάστηκε κατά πόσο υπήρξε στενή σχέση μεταξύ των τριών διαδικασιών ως προς την ουσία και τον χρόνο, ώστε να ελεγχθεί η συμβατότητά τους με το άρθρο 4 παρ. 1 του 7^{ου} Πρόσθ.Πρωτοκ. ΕΣΔΑ (αντί πολλών, ήδη με αναφορά στα κριτήρια της κεντρικής στη θεματική απόφασης της ευρείας συνθέσεως του [ΕΔΔΑ και Β κατά Νορβηγίας](#), βλ. από τη στήλη του περιοδικού την παρουσίαση της

ΕΔΔΑ, απόφ. της 3.10.2023, Vasile Sorin Marin κατά Ρουμανίας, αριθμ. αιτ. 17412/16, τεύχος 14 (2024), σελ. 239, 257).

Σε ό,τι αφορά στη στενή ως προς την ουσία σχέση, εκρίθη, πρώτον, ότι με τις διαφορετικές διαδικασίες επιδιώκονταν συμπληρωματικοί σκοποί τόσο in abstracto όσο και in concreto. Σκοπός της ποινικής διαδικασίας ήταν η προστασία του δημόσιου συμφέροντος της κοινωνίας για την εύρυθμη λειτουργία της χρηματοπιστωτικής αγοράς, της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς η προστασία των επενδυτών, και της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της ΤτΠ αντιστοίχως η προστασία του τραπεζικού συστήματος. Και στην υπό κρίση υπόθεση οι σκοποί ήταν συμπληρωματικοί, καθώς με τις τρεις διαδικασίες αντιμετωπίζονταν διαφορετικές πτυχές της ίδιας συμπεριφοράς (σκέψεις 185-186).

Δεύτερον, ο συνδυασμός των τριών διαδικασιών ήταν προβλέψιμος, τόσο με βάση το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο όσο και τη δικαστηριακή πράξη, κάτι που θα μπορούσε να γνωρίζει ο προσφεύγων, εκ της θέσεώς του ως αντιπροέδρου του Δ.Σ. της BCP (σκέψη 187).

Τρίτον, οι διαδικασίες διεξήχθησαν με τέτοιον συντονισμένο τρόπο, ώστε αποφεύχθηκε όσο ήταν δυνατόν οποιαδήποτε πρόσθετη επιβάρυνση του προσφεύγοντος, ιδίως κατά τη συλλογή και την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων, μέσω αλληλεπίδρασης της εισαγγελίας με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και την ΤτΠ (σκέψεις 188-190).

Τέταρτον, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι αποφεύχθηκε εν προκειμένω η υπερβολική επιβάρυνση του προσφεύγοντος (σκέψεις 194-195). Αφενός η διοικητική διαδικασία ενώπιον της ΤτΠ κατέληξε μόνο στην έκτιση της παρεπόμενης κύρωσης, ενώ το διοικητικό πρόστιμο εξαφανίστηκε. Αφετέρου το επιληφθέν της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς δικαστήριο έλαβε υπόψιν του τόσο τις κυρώσεις της ποινικής διαδικασίας (ποινή φυλάκισης, παρεπόμενη ποινή απαγόρευσης άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων και καθηκόντων) όσο και την (εκτιθείσα) κύρωση της διαδικασίας που κίνησε η ΤτΠ (παρεπόμενη κύρωση απαγόρευσης άσκησης

επαγγελματικών δραστηριοτήτων και καθηκόντων). Στο σκεπτικό της απόφασης του ΕΔΔΑ ελήφθη επίσης υπόψη η μνεία του εφετείου της Λισαβόνας ότι το διοικητικό πρόστιμο για τις παραβιάσεις των διατάξεων του δικαίου της κεφαλαιαγοράς (480 χιλ. ευρώ) διαφέρει ως προς τη φύση του από την καταβολή του ποσού σε φιλανθρωπικού ίδρυμα (300 χιλ. ευρώ) ως όρου αναστολής εκτέλεσης της φυλάκισης (σκέψεις 191-193). Κατά τούτο, εκρίθη ότι οι διαδικασίες ήταν επαρκώς συνδεδεμένες ως προς την ουσία.

Τέλος, έγινε δεκτή και η επάρκεια της χρονικής σύνδεσης των διαδικασιών (σκέψεις 197-199). Κατά τα λοιπά, το ΕΔΔΑ απέρριψε ως απαράδεκτες τις αιτιάσεις του προσφεύγοντος περί παραβίασης των άρθρων 6 παρ. 1 και 7 ΕΣΔΑ. Εντούτοις, έπειτα από σχετικό αίτημά του, η υπόθεση παραπέμφθηκε προς νέα εκδίκαση ενώπιον της ευρείας συνθέσεως του Δικαστηρίου.

Τεκμήριο αθωότητας («δεύτερη διάσταση») – Επιβολή δήμευσης μη στηριζόμενης σε καταδίκη – Μη συμβατή με το άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ η επιβολή του μέτρου της άμεσης δήμευσης εις βάρος προσώπου, η δίκη εις βάρος του οποίου έπαυσε οριστικώς λόγω παρέλευσης του χρόνου παραγραφής, εφόσον από την αιτιολογία της απόφασης με την οποία διατάσσεται η επιβολή της δήμευσης προκύπτει ο καταλογισμός ποινικής ευθύνης στον καθ' ου λόγω της διαπίστωσης της ενοχής του από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο (ΕΔΔΑ, απόφ. της 19/12/2024, Episcopo και Bassani κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 47284/16 και 84604/17, με μειοψηφία)
ΕΔΔΑ, απόφ. της 19/12/2024, Episcopo και Bassani κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 47284/16 και 84604/17, με μειοψηφία

Στην απόφαση Episcopo και Bassani κατά Ιταλίας το ΕΔΔΑ εξέτασε, μεταξύ άλλων, αν η επιβολή του μέτρου της άμεσης δήμευσης, παρά την παύση της ποινικής δίκης εις βάρος του προσφεύγοντος λόγω παρέλευσης του χρόνου παραγραφής, συνιστά παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ.

Το Δικαστήριο επανέλαβε τη νομολογία του περί της «δεύτερης διάστασης» του τεκμηρίου αθωότητας, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά την απόφαση Nealon και Hallam κατά Ηνωμένου Βασιλείου ([Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως], απόφ. της 11/6/2024, αριθμ. αιτ. 32483/19 και 35049/19). Ο γενικός σκοπός της δεύτερης διάστασης του τεκμηρίου αθωότητας έγκειται στην προστασία των προσώπων που έχουν αθωωθεί από ποινική κατηγορία ή η ποινική διαδικασία εις βάρος των οποίων έχει παύσει από το να αντιμετωπίζονται από δημόσιους λειτουργούς και αρχές σαν να είναι στην πραγματικότητα ένοχοι για το επίμαχο αδίκημα. (σκέψη 122). Έτσι, ανεξαρτήτως του αν η ποινική διαδικασία κατέληξε σε αθώωση ή σε παύση της διαδικασίας, οι αποφάσεις (και η αιτιολογία τους) που εκδόθηκαν από τα εθνικά δικαστήρια ή άλλες αρχές στο πλαίσιο μεταγενέστερων διαδικασιών (εξεταζόμενες στο σύνολό τους και στο πλαίσιο της λειτουργίας που καλούνται να επιτελέσουν βάσει του εσωτερικού δικαίου) παραβιάζουν το άρθρο 6 παρ. 2 στη δεύτερη διάστασή του, εάν συνεπάγονται καταλογισμό ποινικής ευθύνης στον προσφεύγοντα. Τούτο, ωστόσο, δεν συνεπάγεται τον αποκλεισμό της δυνατότητας των εθνικών δικαστηρίων να ασχοληθούν στο πλαίσιο μεταγενέστερων διαδικασιών με τα ίδια πραγματικά περιστατικά που κρίθηκαν στις προηγούμενες ποινικές διαδικασίες. Στις μεταγενέστερες διαδικασίες τα εθνικά δικαστήρια επιτελούν μεν διαφορετική λειτουργία από εκείνη του ποινικού δικαστή, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του εσωτερικού δικαίου, υποχρεούνται δε, πράττοντας τούτο, να μην καταλογίζουν ποινική ευθύνη στον καθ' ου (σκέψη 123).

Ο καταλογισμός ποινικής ευθύνης δεν προκύπτει μόνο διά της τυπικής διαπιστώσεως ενοχής στη δικαστική απόφαση, αλλά ενδέχεται να συνυποδηλώνεται από την αιτιολογία αυτής (σκέψη 124). Η γλώσσα που χρησιμοποιείται από το όργανο που εκδίδει την εξεταζόμενη απόφαση είναι καθοριστικής σημασίας για την εκτίμηση της συμβατότητας της απόφασης και της αιτιολογίας της με το άρθρο 6 παρ. 2. Κατά τον έλεγχο αυτό, το Δικαστήριο οφείλει να προσδιορίσει το πραγματικό νόημα των επίμαχων δηλώσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις

ειδικές περιστάσεις υπό τις οποίες αυτές διατυπώθηκαν. Βάσει αυτών ακόμα και η χρήση ορισμένης ατυχούς διατύπωσης μπορεί να κριθεί συμβατή με το άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ (σκέψη 125). Η φύση και το πλαίσιο της διαδικασίας, εντός της οποίας διατυπώθηκε η δήλωση ή εκδόθηκε η απόφαση, ασκούν επίσης σημαντική επιρροή στη συμβατότητά της με τη δεύτερη διάσταση του τεκμηρίου αθωότητας (σκέψη 126).

Εν συνεχεία, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε την αυξανόμενη τάση υιοθέτησης μορφών δήμευσης μη στηριζόμενης σε καταδίκη, στο πλαίσιο επιβολής των οποίων οι δικαστές ενδέχεται να κληθούν να διατάζουν τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων παράνομης προέλευσης ακόμη και ελλείψει καταδίκης. Η πρόβλεψη δυνατότητας επιβολής δήμευσης χωρίς καταδίκη στην εθνική νομοθεσία δεν αντίκειται κατ' αρχήν στο τεκμήριο αθωότητας στη δεύτερη διάσταση, εφόσον τα δικαστήρια που επιβάλλουν τη δήμευση δεν καταλογίζουν ποινική ευθύνη στον καθ' ου (σκέψη 129). Για την παραβίαση ή μη του άρθρου 6 παρ. 2 κρίσιμα είναι η γλώσσα και η αιτιολογία της απόφασης περί επιβολής δήμευσης όσο και το συνολικό πλαίσιο (σκέψη 130).

Επί της κρινόμενης υποθέσεως το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαίτηση στην εθνική νομοθεσία ύπαρξης ποινικής καταδίκης ως αναγκαίας προϋπόθεσης για την επιβολή δήμευσης, καθώς και η διαπίστωση από το δικαστήριο που τη διέταξε ότι η ευθύνη του προσφεύγοντος σε πρώτο βαθμό παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη παρά την παρέλευση του χρόνου παραγραφής των αποδιδόμενων εγκλημάτων και την παύση της ποινικής δίωξης εις βάρος του, αποτελούν σαφείς ενδείξεις ότι η δήμευση διατάχθηκε επειδή ο προσφεύγων θεωρήθηκε ποινικά υπεύθυνος (σκέψη 133). Το συμπέρασμα τούτο επιρρωννύεται από τη διατύπωση της αιτιολογίας της απόφασης επιβολής της δήμευσης, σύμφωνα με την οποία «τα προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία δεν μπορούν παρά να στηρίζουν τη διαπίστωση της ευθύνης του κ. Episcopo ως προς τις ποινικές κατηγορίες» (σκέψη 134). Έτσι, στη μεταγενέστερη διαδικασία το εθνικό δικαστήριο δεν περιορίστηκε απλώς στην εκτίμηση της παράνομης προέλευσης των περιουσιακών στοι-

χείων, αλλ' αντιθέτως διαπίστωσε ρητώς ότι ο προσφεύγων έφερε ποινική ευθύνη, η οποία θα οδηγούσε σε καταδίκη του εάν η δίκη εις βάρος του δεν είχε παύσει λόγω παραγραφής (σκέψη 133). Ως εκ τούτου, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ.

Τεκμήριο αθωότητας και ΜΜΕ – Ελευθερία λήψης και διάδοσης πληροφοριών (άρθρο 10 ΕΣΔΑ) – Διάκριση μεταξύ αποφάσεων ή δηλώσεων που εμπεριέχουν απόδοση ποινικής ευθύνης και εκείνων που εμπεριέχουν περιγραφή «κατάστασης υπόνοιας» – Μη συμβατή με το άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ η δημοσίευση από την Εισαγγελία δελτίου τύπου σχετικά με την προσφεύγουσα, εις βάρος της οποίας εκκρεμούσε ποινική δίκη για την κατηγορία της νομιμοποίησης εσόδων, διότι από τη γλωσσική διατύπωση αυτού δημιουργούνταν η εντύπωση, ήδη προτού η υπόθεση τεθεί υπόψη των δικαστηρίων, ότι η προσφεύγουσα είχε εν γνώσει της συμμετάσχει σε επιχείρηση νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μεγάλης κλίμακας (ΕΔΔΑ, απόφ. της 7/1/2025, Yoncheva κατά Βουλγαρίας, αριθμ. αιτ. 39127/19)

[ΕΔΔΑ, απόφ. της 7/1/2025, Yoncheva κατά Βουλγαρίας, αριθμ. αιτ. 39127/19](#)

Στην απόφαση Yoncheva κατά Βουλγαρίας το ΕΔΔΑ έκρινε τότε η δημοσίευση από την Εισαγγελία δελτίου τύπου για εκκρεμείς υποθέσεις είναι συμβατή με το άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι, κατά την πάγια νομολογία του, για την κρίση περί παραβίασεως του άρθρου 6 παρ. 2, εκκρεμούσης της ποινικής δίκης, καθοριστικής σημασίας είναι η διάκριση των διατυπώσεων και δηλώσεων των δικαστηρίων και κρατικών λειτουργών μεταξύ εκείνων που αντανάκλουν την πεποίθηση ότι ο κατηγορούμενος είναι ένοχος και εκείνων που περιορίζονται στην περιγραφή μιας “κατάστασης υπόνοιας”. Οι μεν πρώτες αντίκεινται στο τεκμήριο αθωότητας, οι δε δεύτερες είναι επιτρεπτές (σκέψη 40). Αναμφίβολη παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας συντρέχει όταν οι πρόωρες δηλώσεις περί ενοχής του κατηγορουμένου εκφράζονται από το ίδιο το δικαστήριο όσο εκκρεμεί η δίκη (σκέψη 39).

Ωστόσο, το άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ δεν εμποδίζει τις

Αρχές να ενημερώνουν το κοινό για εκκρεμείς ποινικές έρευνες, αφού η ελευθερία λήψης και μετάδοσης πληροφοριών εμπίπτει στην κατοχυρούμενη στο άρθρο 10 ΕΣΔΑ ελευθερία της έκφρασης. Στην περίπτωση αυτή, το άρθρο 6 παρ. 2 επιτάσσει οι Αρχές να προβαίνουν στην ενημέρωση του κοινού με τη διακριτικότητα και τη συγκράτηση που επιβάλλει ο σεβασμός του τεκμηρίου αθωότητας (σκέψη 41).

Επί της επίμαχης υποθέσεως το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Εισαγγελία δεν περιορίστηκε στο εν λόγω δελτίο τύπου στην απλή κοινοποίηση πληροφοριών. Λαμβανομένης υπόψη της ελάχιστα αποχρωματισμένης γλώσσας με την οποία περιγράφονταν σε αυτό τα προκαταρκτικά πορίσματα της ποινικής έρευνας σχετικά με την παράνομη προέλευση των ερευνώμενων κεφαλαίων της εταιρείας που διηύθυνε η προσφεύγουσα, της επιλογής ορισμένων όρων, όπως «συνεργός», «εγκληματική προέλευση των κεφαλαίων», «οργανωμένη εγκληματική ομάδα», καθώς και των συμπερασμάτων που διακήρυτταν κατηγορηματικά ότι η προσφεύγουσα γνώριζε πως τα επίμαχα χρήματα ήταν παράνομης προέλευσης, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το επίμαχο δελτίο τύπου δημιουργούσε την εντύπωση, ήδη προτού η υπόθεση τεθεί υπόψη των δικαστηρίων, ότι η προσφεύγουσα είχε εν γνώσει της συμμετάσχει σε επιχείρηση νομιμοποίησης εσόδων μεγάλης κλίμακας (σκέψη 43). Δεδομένης μάλιστα της αναγνωρισιμότητας της προσφεύγουσας υπό την ιδιότητά της ως δημοσιογράφου και πολιτικού προσώπου, το δελτίο τύπου διαδόθηκε ευρέως από τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης και τον έντυπο τύπο, με αποτέλεσμα να επιδεινωθούν οι επιζήμιες συνέπειες της προσβολής του δικαιώματός της να θεωρείται αθώα (σκέψη 44). Ως εκ τούτου, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ.

Τεκμήριο αθωότητας – Επιβολή προστίμου από διοικητικό δικαστήριο μετά από αμετάκλητη αθώωση για την αυτή πράξη από ποινικό δικαστήριο (ΕΔΔΑ, απόφ. της 20.5.2025, AROUTSIDIS κατά Ελλάδας, αριθμ. αίτ. 47604/13)

[ΕΔΔΑ, απόφ. της 20.5.2025, AROUTSIDIS κατά Ελλάδας, αριθμ. αίτ. 47604/13](#)

Η υπόθεση αφορά την παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας σε μεταγενέστερες διοικητικές διαδικασίες, κατόπιν αμετάκλητης ποινικής αθώωσης του προσφεύγοντος για τις αυτές πράξεις.

Σε βάρος του προσφεύγοντος είχε ασκηθεί ποινική δίωξη για φοροδιαφυγή μέσω αποδοχής και καταχώρισης εικονικών φορολογικών στοιχείων. Ωστόσο, αθωώθηκε αμετάκλητα με απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Ξάνθης, το οποίο έκρινε ότι τα επίμαχα παραστατικά δεν ήταν εικονικά. Παρά ταύτα, στο πλαίσιο παράλληλων διοικητικών διαδικασιών, τα διοικητικά δικαστήρια με αποφάσεις τους που εκδόθηκαν μετά από την αμετάκλητη αθώωση του προσφεύγοντος έκριναν ότι τα ίδια παραστατικά ήταν εικονικά και επέβαλαν σημαντικά διοικητικά πρόστιμα. Ο προσφεύγων διαμαρτυρήθηκε για παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας, με το διοικητικό δικαστήριο να απορρίπτει τις σχετικές αιτιάσεις, επικαλούμενο τον ανεξάρτητο χαρακτήρα της διοικητικής διαδικασίας έναντι της ποινικής και τη μη εφαρμογή του άρθρου 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ στην προκειμένη περίπτωση.

Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι, όταν ποινική διαδικασία καταλήγει σε αθώωση ή παύση της ποινικής δίωξης, σύμφωνα με το τεκμήριο αθωότητας, η διαπίστωση περί ελλείψεως ποινικής ευθύνης πρέπει να γίνεται σεβαστή σε κάθε άλλη μεταγενέστερη διαδικασία, ανεξαρτήτως της φύσεώς της, και να μην μπορεί καμία δημόσια αρχή να διατυπώνει κρίσεις που αποδίδουν, άμεσα ή έμμεσα, ποινική ευθύνη για τα ίδια πραγματικά περιστατικά. (σκέψη 14).

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι το Διοικητικό Εφετείο Κομοτηνής, κρίνοντας ότι ο προσφεύγων είχε αποδεχτεί και καταχωρίσει εικονικά φορολογικά στοιχεία, αγνόησε το διατακτικό της ποινικής αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης για τις αυτές πράξεις (σκέψη 16).

Επομένως, κατέληξε ότι το τεκμήριο αθωότητας του προσφεύγοντος δεν έγινε σεβαστό και διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ (σκέψη 17).

2. Θύμα – Αποτελεσματικότητα ερευνών

Ιατρική αμέλεια – Αποτελεσματική έρευνα για τον θάνατο ασθενούς μετά το πέρας της χειρουργικής επέμβασης στο πλαίσιο της ποινικής δίωξης για ανθρωποκτονία οφειλόμενη σε ιατρική αμέλεια (ΕΔΔΑ, απόφ. της 29.10.2024, Harutyun Karapetyan κατά Αρμενίας, αριθμ. αιτ. 53081/14) [ΕΔΔΑ, απόφ. της 29.10.2024, Harutyun Karapetyan κατά Αρμενίας, αριθμ. αιτ. 53081/14](#)

Στην απόφαση Harutyun Karapetyan κατά Αρμενίας το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με την εκ του άρθρου 2 ΕΣΔΑ απορρέουσα διαδικαστική υποχρέωση των κρατών να θεσπίσουν ένα αποτελεσματικό και ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα, ώστε να μπορεί να διαπιστώνεται η αιτία θανάτου ασθενών που τελούν υπό τη φροντίδα επαγγελματιών του ιατρικού κλάδου, είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα, και να λογοδοτούν οι υπεύθυνοι (σκέψη 68).

Αρχικά, το Δικαστήριο, αφού υπενθύμισε ότι εναπόκειται στα κράτη να αποφασίσουν ποια μέσα διασφαλίζουν την εκπλήρωση των θετικών υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση, υπογράμμισε ότι απαραίτητη προϋπόθεση για να θεωρηθεί ότι οι σχετικές υποχρεώσεις πληρούνται είναι όχι απλώς η τυπική πρόβλεψη συγκεκριμένων διαδικασιών, αλλά πολύ περισσότερο η αποτελεσματική λειτουργία τους στην πράξη (σκέψη 69). Ειδικώς για τις απορρέουσες από το άρθρο 2 ΕΣΔΑ θετικές υποχρεώσεις προκειμένου περί ιατρικής αμέλειας, η αποτελεσματικότητα και επάρκεια των προβλεπόμενων διαδικασιών κρίνεται επί τη βάση των ακόλουθων παραμέτρων, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σωρευτικώς (σκέψεις 71-72):

α) Η έρευνα πρέπει να είναι διεξοδική. Οι Αρχές οφείλουν, δηλαδή, να λαμβάνουν όλα τα εύλογα διαθέσιμα μέτρα για τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με το περιστατικό, να καταβάλλουν πάντοτε σοβαρή προσπάθεια να διαπιστώσουν τι συνέβη και να μη στηρίζονται σε βεβαιασμένα ή αβάσιμα συμπεράσματα για να περατώσουν την έρευνα ή για να τα χρησιμοποιήσουν ως βάση των αποφάσεών τους.

β) Ακόμα και όταν υπάρχουν εμπόδια ή δυσκολίες που παρεμποδίζουν την πρόοδο της έρευνας, η άμεση αντίδραση των Αρχών είναι ζωτικής σημασίας για τη δημόσια ασφάλεια και για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στην προσήλωσή τους στο κράτος δικαίου, καθώς και για την αποτροπή κάθε εμφάνισης συγκάλυψης ή ανοχής παράνομων πράξεων. Οι διαδικασίες πρέπει επίσης να ολοκληρώνονται εντός εύλογου χρόνου.

γ) Είναι, κατ' αρχήν, αναγκαίο το εσωτερικό σύστημα που έχει συσταθεί για τη διαπίστωση της αιτίας θανάτου ή σοβαρής σωματικής βλάβης να είναι ανεξάρτητο. Απαιτείται, δηλαδή, όχι μόνον η απουσία οποιουδήποτε ιεραρχικού ή θεσμικού δεσμού, αλλά και η ανεξαρτησία εν τοις πράγμασι, η οποία συνεπάγεται ότι όλα τα πρόσωπα που είναι επιφορτισμένα με τη διενέργεια της αξιολόγησης απολαύουν τυπικής και ουσιαστικής ανεξαρτησίας από εκείνους που εμπλέκονται στα επίδικα γεγονότα.

Υπό το πρίσμα των ως άνω παραμέτρων το ΕΔΔΑ προχώρησε στην εξέταση της επίμαχης υπόθεσης, στην οποία διεξήχθη ποινική δίκη εις βάρος ιατρού για εξ αμελείας ανθρωποκτονία της συζύγου του προσφεύγοντος, η οποία απεβίωσε μία ημέρα μετά την υποβολή της σε χειρουργική επέμβαση στη μήτρα στο νοσοκομείο, λόγω πνευμονικής θρομβοεμβολής που προκλήθηκε από φλεβική ανεπάρκεια εκ της υπάρξεως κιρσών στα κάτω άκρα. Η ποινική δίκη ολοκληρώθηκε με την αθώωση του κατηγορουμένου ιατρού, Εν προκειμένω, καίτοι δεν κινήθηκε εξ αρχής η ποινική διαδικασία, οι αρμόδιες Αρχές (Αστυνομία) έδρασαν άμεσα μετά τη γνωστοποίηση του θανάτου της συζύγου του προσφεύγοντος, διενεργώντας προκαταρκτική εξέταση. Στο πλαίσιο αυτής διατάχθηκαν νεκροψία-νεκροτομή και ιατροδικαστική εξέταση, ενώ ζητήθηκε από το ιατρικό προσωπικό του νοσοκομείου να δώσει εξηγήσεις σχετικά με τα γεγονότα, χωρίς να τους αποδοθεί η τυπική ιδιότητα του μάρτυρα (σκέψεις 81-82). Επιπλέον, οι αρμόδιες αρχές τόσο κατά την προκαταρκτική εξέταση όσο και κατά την ίδια την ποινική διαδικασία έδρασαν έγκαιρα, χωρίς αδικαιολόγητες καθυστερήσεις (σκέψη 83).

Περαιτέρω, παρά τον αρχικό αποκλεισμό του προσφεύγοντος από την προκαταρκτική εξέταση, ελλείψει δικονομικής ιδιότητας που θα του επέτρεπε να ασκήσει τα δικαιώματά του ως παθών, δεν φαίνεται να παρεμποδίσθηκε εν προκειμένω η συμμετοχή του στη διαδικασία στο βαθμό που ήταν αναγκαίος για την προστασία των νόμιμων συμφερόντων του (σκέψεις 84-86).

Τέλος, ως προς την επάρκεια και τη διεξοδικότητα της ποινικής διαδικασίας σχετικά με τις συνθήκες που περιέβαλαν τον θάνατο της συζύγου του προσφεύγοντος, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι στο πλαίσιο αυτής διενεργήθηκε σειρά ανακριτικών πράξεων, συμπεριλαμβανομένων πρόσθετων ιατροδικαστικών εξετάσεων, πραγματογνωμοσυνών επί εγγράφων και περαιτέρω εξέτασης μαρτύρων, προκειμένου να αποσαφηνιστούν τα εξής κρίσιμα ζητήματα: η αναγκαιότητα και καταλληλότητα της χειρουργικής επέμβασης, η διαμάχη σχετικά με τη χορήγηση αντιπηκτικού φαρμάκου και το συναφές ζήτημα της εικαζόμενης αλλοίωσης ιατρικών εγγράφων από το ιατρικό προσωπικό του νοσοκομείου (σκέψεις 87 επ.). Ενόψει του υποβληθέντος ενώπιόν του υλικού, το Δικαστήριο δεν διέκρινε επαρκείς λόγους για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι εθνικές ποινικές διαδικασίες ήταν ανεπαρκείς ή μη επαρκώς διεξοδικές. Αν και οι ιατροδικαστικές γνωμοδοτήσεις ενδέχεται να μην απάντησαν στα ερωτήματα που ο προσφεύγων θεωρούσε σημαντικά στον βαθμό που θα τον ικανοποιούσε, οι εθνικές εισαγγελικές αρχές πρέπει να διαθέτουν ορισμένο περιθώριο εκτίμησης κατά τον καθορισμό των ερωτημάτων που είναι κρίσιμα για τη θεμελίωση ποινικής ευθύνης. Τούτο ισχύει και ως προς την απόφαση των εισαγγελικών αρχών σχετικά με το ζήτημα της ενδεχόμενης πλαστότητας των ιατρικών εγγράφων (σκέψη 100).

Κατόπιν τούτων, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, παρά τις αρχικές ελλείψεις στο στάδιο της προκαταρκτικής έρευνας, οι εθνικές αρχές ανταποκρίθηκαν τελικώς επαρκώς στον ισχυρισμό του προσφεύγοντος περί ιατρικής αμέλειας και διασαφήνισαν τις συνθήκες που περιέβαλαν τον θάνατο της συζύγου του. Ως εκ τούτου, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 ΕΣΔΑ ως προς τη διαδικαστική του πτυχή (σκέψεις 101-102).

Βιασμός – Υποχρέωση διεξαγωγής αποτελεσματικής έρευνας επί καταγγελιών για γενετήσια εγκλήματα (άρθρα 3, 8 ΕΣΔΑ) – Πότε η διεξαγόμενη έρευνα είναι αποτελεσματική – Η έρευνα και τα συμπεράσματά της πρέπει να επικεντρώνονται στην απουσία συναίνεσης του παθόντος – Δευτερογενής θυματοποίηση λόγω της έκθεσης των θυμάτων εκ μέρους των εθνικών αρχών σε ενοχοποιητικές και ηθικολογικές διατυπώσεις που αναπαράγουν σεξιστικά στερεότυπα – Θετική υποχρέωση έρευνας επί ανηλίκου θύματος (ΕΔΔΑ, απόφ. της 24.4.2025, L. κ.ά. κατά Γαλλίας, αριθμ. αιτ. 46949/21 κ.ά.)

ΕΔΔΑ, απόφ. της 24.4.2025, L. κ.ά. κατά Γαλλίας, αριθμ. αιτ. 46949/21 κ.ά.

Στην απόφαση L. κ.ά. κατά Γαλλίας το ΕΔΔΑ εξέτασε αν το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο τιμώρησης βιασμού, καθώς και η προσέγγιση που υιοθέτησαν οι εθνικές αρχές για την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και την εφαρμογή του εν λόγω πλαισίου στις παρούσες καταγγελίες για βιασμό ανηλίκων – συμπεριλαμβανομένης της διεξαγωγής των ερευνών – ήταν σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 8 ΕΣΔΑ (σκέψη 204).

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι, προκειμένου περί γενετήσιων αδικημάτων, τόσο οι ουσιαστικές όσο και οι διαδικαστικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα 3 και 8 ΕΣΔΑ πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, η οποία παρέχει ένα συνολικό πλαίσιο για την πρόληψη, τη δίωξη και την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και για την προστασία των θυμάτων (σκέψεις 192-193) (για τις ουσιαστικές θετικές υποχρεώσεις βλ. ανωτέρω υπό «Ειδικό Ποινικό Δίκαιο»).

Ως προς τις διαδικαστικές θετικές υποχρεώσεις, ειδικότερα, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε ότι οι εθνικές αρχές οφείλουν να διεξαγάγουν αποτελεσματική επίσημη έρευνα, ικανή να οδηγήσει στη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών των καταγγελλόμενων γενετήσιων εγκλημάτων, καθώς και στον εντοπισμό και, ενδεχομένως, στην τιμωρία των δράστών (σκέψη 196). Η έρευνα είναι αποτελεσματική, όταν είναι επαρκώς ενδελεχής και αντικειμενική,

περιλαμβάνει όλα τα εύλογα μέτρα για τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονται στη διάθεση των εθνικών αρχών (σκέψη 198) και διεξάγεται με ταχύτητα και με επίδειξη της εύλογης επιμελείας (σκέψη 199). Η έρευνα και τα συμπεράσματά της πρέπει, τέλος, να επικεντρώνονται πρωτίτως στο ζήτημα της απουσίας συναίνεσης, η οποία κατά τη σύγχρονη αντίληψη αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση στοιχειοθέτησης του αδικήματος του βιασμού (σκέψη 197). Πάντως, η αξιολόγηση της συνολικής αποτελεσματικότητας της έρευνας γίνεται επί τη βάσει πλειόνων παραμέτρων, οι οποίες λαμβάνονται υπόψη από κοινού (σκέψη 199).

Εν συνεχεία, το ΕΔΔΑ τόνισε ότι εξίσου σημαντική παράμετρο για την αξιολόγηση της ποιότητας της έρευνας γενετήσιων αδικημάτων αποτελεί η προστασία των δικαιωμάτων του παθόντος. Κατά τη διεξαγωγή της ποινικής διαδικασίας οι δικαστικές αρχές οφείλουν, παράλληλα με τον ουσιαστικό σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου, να μεριμνούν επίσης για την προστασία της εικόνας, της αξιοπρέπειας και της ιδιωτικής ζωής των φερόμενων ως παθόντων σεξουαλικής βίας, μεταξύ άλλων διά της μη αποκάλυψης πληροφοριών και προσωπικών δεδομένων άσχετων με τα πραγματικά περιστατικά. Κατά το Δικαστήριο, είναι ουσιώδες στις σχετικές δικαστικές αποφάσεις να αποφεύγεται η αναπαραγωγή σεξιστικών στερεοτύπων, η υποβάθμιση της έμφυλης βίας και η έκθεση των γυναικών σε δευτερογενή θυματοποίηση μέσω ενοχοποιητικών και ηθικολογικών διατυπώσεων, ικανών να αποθαρρύνουν την εμπιστοσύνη των θυμάτων στη δικαιοσύνη (σκέψη 200).

Τέλος, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι οι εν λόγω αρχές ισχύουν κατά μείζονα λόγο προκειμένου περί καταγγελιών για γενετήσια αδικήματα εις βάρος ανηλίκων. Λόγω της ευαλωτότητας των ανηλίκων και εφήβων θυμάτων κρίνεται αναγκαία η παροχή διευρυμένης προστασίας, η οποία περιλαμβάνει τη λήψη κατάλληλων συνοδευτικών μέτρων για τη διευκόλυνση της αποκατάστασης και της κοινωνικής επανένταξής τους (σκέψη 201).

Εν προκειμένω, το ΕΔΔΑ, αφού διευκρίνισε αρχικά ότι η αθώωση των κατηγορουμένων για γενετήσια

αδικήματα δεν συνιστά αφ' εαυτής παραβίαση των άρθρων 3 και 8 ΕΣΔΑ, συνόψισε τα κριτήρια στα οποία θα εστιάσει κατά την αξιολόγηση των επίμαχων ερευνών. Τούτα αφορούν, ιδίως, στο αν οι εθνικές αρχές έλαβαν υπόψη τους ψυχολογικούς παράγοντες που είναι εγγενείς στις υποθέσεις βιασμού, αν προέβησαν σε εκτίμηση της αξιοπιστίας των διαφόρων καταθέσεων σε συνάρτηση με το σχετικό πλαίσιο και αν επέδειξαν σοβαρές προσπάθειες για να διαλευκάνουν τις αποκλίσεις ή να αξιολογήσουν την ψυχική κατάσταση και την προσωπική κατάσταση των προσφευγουσών, συμπεριλαμβανομένης της εκτίμησης των πορισμάτων των πραγματογνωμοσυνών. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται, τέλος, στην εξασφάλιση αυξημένης προστασίας στις προσφεύγουσες ενόψει της ευαλωτότητας που τις χαρακτηρίζει κατά τον χρόνο τελέσεως των αδικημάτων λόγω της ηλικίας, της κατάστασης της υγείας τους ή της κατανάλωσης αλκοόλ και τοξικών ουσιών (σκέψεις 210-215).

Επί της πρώτης προσφυγής, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση των άρθρων 3 και 8 ΕΣΔΑ για τους εξής λόγους: Η αθωωτική κρίση των εθνικών δικαστηρίων για τους κατηγορουμένους για βιασμό εις βάρος ανηλίκου στηρίχθηκε στη μη διαπίστωση βίας, εξαναγκασμού, απειλής ή αιφνιδιασμού της παθούσας. Υπό το πρίσμα της προστασίας της ευαλωτότητας του θύματος, η αιτιολογία των εθνικών δικαστηρίων παρουσιάζει σοβαρά ελαττώματα, καθόσον δεν ελήφθησαν επαρκώς υπόψη ούτε το νεαρό της ηλικίας της προσφεύγουσας (13 ετών) ούτε η κατάσταση διταραγμένης ψυχικής υγείας στην οποία αυτή βρισκόταν, στοιχεία που συνηγορούν υπέρ της αδυναμίας της παθούσας να παράσχει γνήσια συναίνεση σε επανειλημμένες σεξουαλικές πράξεις με πολλούς συντρόφους. Ως προς τη δευτερογενή θυματοποίηση της προσφεύγουσας, τα εθνικά δικαστήρια δεν ανταποκρίθηκαν στην υποχρέωσή τους να προστατεύσουν την αξιοπρέπεία της, καθόσον στις σχετικές αποφάσεις παρουσίασαν τις καταγγελλόμενες πράξεις με χλευαστικό και απαξιωτικό τρόπο και χρησιμοποιήσαν διατυπώσεις ευνοϊκές για τους κατηγορουμένους, που αναπαρήγαν έμφυλα στερεότυπα, χωρίς να εξυπηρετούν άλλο σκοπό για την αιτιολο-

γία (λ.χ. κάνοντας αναφορά στην «συνήθη επιτυχία [των κατηγορουμένων πυροσβεστών] στο γυναικείο φύλο και στη μερικές φορές έκλυτη συμπεριφορά αυτού απέναντί τους») (σκέψεις 216 επ.).

Επί της δεύτερης προσφυγής, το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης παραβίαση των άρθρων 3 και 8 ΕΣΔΑ για τους εξής λόγους: Τα εθνικά δικαστήρια εξέτασαν μεν την ύπαρξη ή μη της συναίνεσης της ανήλικης παθούσας (14 ετών) στις καταγγελλόμενες πράξεις και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τούτη είχε συναινέσει, αξιολογώντας ωστόσο το γεγονός ότι βρισκόταν υπό τη επήρεια αλκοόλ μόνον υπό το πρίσμα της μη προβολής σωματικής αντίστασης και όχι ως προς την εγκυρότητα της συναίνεσής της. Επιπλέον, τα εθνικά δικαστήρια δεν έλαβαν αρκούντως υπόψη το νεαρό της ηλικίας της προσφεύγουσας κατά τον χρόνο τέλεσης των αδικημάτων ούτε το γεγονός ότι είχε έλθει για πρώτη φορά σε σεξουαλική επαφή εκείνο το απόγευμα με άλλο άτομο και δεχόταν έντονες πιέσεις από δύο ενήλικες (σκέψεις 234 επ.).

Επί της τρίτης προσφυγής, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση των άρθρων 3 και 8 ΕΣΔΑ για τους εξής λόγους: Τα εθνικά δικαστήρια συνήγαν τη συναίνεση της προσφεύγουσας κυρίως από την παθητική της συμπεριφορά και την απουσία σωματικής αντίστασης, στηριζόμενα κυρίως στα λεγόμενα του κατηγορουμένου. Περαιτέρω, δεν απέδωσαν τη δέουσα βαρύτητα ούτε στην ιδιαίτερη ευαλωτότητα της προσφεύγουσας λόγω ηλικίας (16 ετών) και λόγω της προηγούμενης κατανάλωσης αλκοόλ και τοξικών ουσιών ούτε στην ψυχολογική της κατάσταση (σκέψεις 239 επ.).

Βιασμός – Παράλειψη διενέργειας αποτελεσματικής και αμερόληπτης έρευνας κατά την εξιχνίαση ομαδικού βιασμού – Παράλειψη των αστυνομικών αρχών να εξακριβώσουν εάν δόθηκε έγκυρη συναίνεση από το θύμα – Εκ νέου θυματοποίηση μέσω επαναλαμβανόμενων καταθέσεων – Παραβίαση των άρθρων 3 και 8 της ΕΣΔΑ

[ΕΔΔΑ, απόφ. της 27.2.2025, X κατά Κύπρου, αριθμ. αιτ. 40733/22](#)

Στην υπόθεση X κατά Κύπρου το ΕΔΔΑ εξέτασε τις πράξεις και τις παραλείψεις των κυπριακών αρχών κατά τη διερεύνηση καταγγελίας βιασμού υπό το πρίσμα των άρθρων 3 και 8 ΕΣΔΑ.

Η προσφεύγουσα, Βρετανίδα υπήκοος, κατήγγειλε τον ομαδικό βιασμό της στην περιοχή Αγία Νάπα της Κύπρου τον Ιούλιο του 2019 από Ισραηλινούς που διέμεναν στο ίδιο συγκρότημα κτιρίων με αυτή. Η κυπριακή αστυνομία ξεκίνησε έρευνα για την υπόθεση, έλαβε δύο καταθέσεις από την προσφεύγουσα, δείγμα DNA, και προέβη σε συλλήψεις των υπόπτων. Ωστόσο, κατόπιν συμπληρωματικής, εξαντλητικής μαρτυρικής εξέτασης από την αστυνομία, η προσφεύγουσα ανακάλεσε την καταγγελία της μερικές ημέρες αργότερα υπογράφοντας σχετική δήλωση. Εν συνεχεία η ίδια συνελήφθη, κατηγορήθηκε και καταδικάστηκε για τα αδικήματα της ψευδούς καταγγελίας και της διατάραξης της δημόσιας τάξης από το Επαρχιακό Δικαστήριο Αμμοχώστου (πρωτόδικο Δικαστήριο). Το Ανώτατο Δικαστήριο, μετά από έφεση της προσφεύγουσας, εξαφάνισε την πρωτόδικη καταδικαστική απόφαση, κρίνοντας ότι παρανόμως είχε γίνει δεκτή η δήλωση ανάκλησης, διαπιστώνοντας παράλληλα σοβαρά λάθη και παραλείψεις στο ανακριτικό έργο. Με μεταγενέστερο αίτημα της προσφεύγουσας για εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης του ομαδικού βιασμού της εξετάστηκε ο φάκελος που είχε σχηματιστεί. Εντούτοις, ο Γενικός Εισαγγελέας έκρινε ότι το αποδεικτικό υλικό δεν ήταν επαρκές.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Κύπρος διαθέτει επαρκές νομοθετικό οπλοστάσιο για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων σεξουαλικής βίας. Ειδικότερα, στο κυπριακό ποινικό δίκαιο τυποποιείται το αδίκημα του βιασμού με αναφορά στην απουσία συναίνεσης, ενώ υπάρχουν διατάξεις που προστατεύουν τα δικαιώματα των θυμάτων. Περαιτέρω, το Δικαστήριο διέγνωσε ότι η κυπριακή αστυνομία ξεκίνησε άμεσα την έρευνα αναφορικά με την καταγγελία της προσφεύγουσας (σκέψεις 110-111).

Ωστόσο, το Δικαστήριο εντόπισε σειρά παραλείψεων των ανακριτικών αρχών. Ειδικότερα, έκρινε ότι οι κυπριακές αρχές απέτυχαν να διεξαγάγουν αποτελεσματική έρευνα για την εξιχνίαση του αδικήματος, αλλά αντίθετα περαιώσαν την έρευνα βιαστικά. Ιδί-

ως, οι κυπριακές αρχές απέτυχαν να εξακριβώσουν εάν υπήρξε ή όχι συναίνεση της προσφεύγουσας. Δεν έλαβαν σοβαρά υπόψη την επίδραση του αλκοόλ και των ναρκωτικών ουσιών στην παροχή συναίνεσης, την άρνησή να συνευρεθεί με κάποιους από τους υπόπτους και κρίσιμο αποδεικτικό υλικό (όπως λ.χ. αίμα που βρέθηκε στο δωμάτιο του ξενοδοχείου) που κατέτεινε στο συμπέρασμα του βιασμού (σκέψεις 113-118).

Παράλληλα, η προσφεύγουσα δεν είχε επικοινωνία με δικηγόρο, ήταν νεαρή σε ηλικία και σε ξένη χώρα και εξαναγκάστηκε σε επανάληψη των καταθέσεών της, γεγονός που οδήγησε στην εκ νέου θυματοποίησή της (σκέψη 123). Με αυτό το σκεπτικό το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η έρευνα των κυπριακών αρχών δεν ήταν αμερόληπτη.

Με βάση τα ανωτέρω το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι κυπριακές αρχές δεν ανταποκρίθηκαν στη θετική υποχρέωση της πρακτικής εφαρμογής των σχετικών ποινικών διατάξεων μέσω αποτελεσματικής και αμερόληπτης έρευνας, χωρίς ωστόσο να εκφράσει γνώμη σχετικά με την ενοχή των υπόπτων και διαπίστωσε παράβαση των άρθρων 3 και 8 της ΕΣΔΑ.

3. Ανακριτικές πράξεις –

Μέτρα δικονομικού καταναγκασμού

Άρση τηλεφωνικού απορρήτου – Άρθρο 8 ΕΣΔΑ – Διαβίβαση και χρήση δεδομένων που αποκτήθηκαν από νόμιμη άρση απορρήτου στο πλαίσιο ποινικής έρευνας σε διοικητική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού – Προϋποθέσεις διαβίβασης δεδομένων σε άλλη αρχή επιβολής του νόμου (ΕΔΔΑ, τμήμα ευρείας συνθέσεως, απόφ. της 1.4.2025, SHIPS WASTE OIL COLLECTOR B.V. κ.ά. κατά Ολλανδίας, αριθμ. αίτ. 2799/16 κ.ά., με μειοψηφία)

[ΕΔΔΑ, τμήμα ευρείας συνθέσεως, απόφ. της 1.4.2025, SHIPS WASTE OIL COLLECTOR B.V. κ.ά. κατά Ολλανδίας, αριθμ. αίτ. 2799/16 κ.ά., με μειοψηφία](#)

Στο πλαίσιο ποινικών ερευνών για τα αδικήματα –μεταξύ άλλων– της πλαστογραφίας, της παράνο-

μης απόρριψης αποβλήτων και της δωροδοκίας, οι εισαγγελικές αρχές προέβησαν σε τηλεφωνικές παρακολουθήσεις εργαζομένων των προσφευγουσών εταιρειών, οι οποίες είχαν εγκριθεί από τον αρμόδιο ανακριτή. Ορισμένες εκ των συνομιλιών που καταγράφηκαν διαβίβαστηκαν από την Εισαγγελία στην ολλανδική Αρχή Ανταγωνισμού, καθότι κρίθηκε ότι δυνητικά εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιότητας της τελευταίας, και ακολούθως αξιοποιήθηκαν στο πλαίσιο διοικητικών ερευνών για παραβάσεις της νομοθεσίας περί ελεύθερου ανταγωνισμού. Οι διοικητικές αυτές έρευνες κατέληξαν στην επιβολή σημαντικών προστίμων στις προσφεύγουσες εταιρείες, τα οποία επικυρώθηκαν από τα εθνικά δικαστήρια. Οι προσφεύγουσες δεν αμφισβήτησαν τη νομιμότητα της αρχικής άρσης του απορρήτου ως τέτοιας, αλλά τη διαβίβαση και τη μεταγενέστερη χρήση των δεδομένων στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών ενώπιον της Αρχής Ανταγωνισμού.

Το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι, μολονότι η αρχική άρση του απορρήτου και η μεταγενέστερη διαβίβαση συνδέονται, η διαβίβαση δεδομένων σε άλλη αρχή για περαιτέρω χρήση, διευρύνοντας έτσι και τον κύκλο των προσώπων που γνωρίζουν τα υποκλαπέντα δεδομένα και καθιστώντας πιθανές περαιτέρω έρευνες ή μέτρα σε βάρος των υποκειμένων αυτών, συνιστά αυτοτελή επέμβαση στα δικαιώματα του άρθρου 8 ΕΣΔΑ, διακριτή από την αρχική υποκλοπή επικοινωνιών (σκέψη 149). Με βάση το ανωτέρω, οι διαβιβάσεις για χρήση στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Αρχής Ανταγωνισμού αποτέλεσαν επέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της αλληλογραφίας των προσφευγουσών εταιριών (σκέψη 150).

Αν και η διαβίβαση επικοινωνιών είναι λιγότερο επεμβατική από την αρχική άρση του απορρήτου, εντούτοις παραμένει σημαντική παρέμβαση στα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, η οποία πρέπει να δικαιολογείται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 8 παρ. 2 ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η περαιτέρω διαβίβαση δεδομένων για περαιτέρω χρήση, πέραν του αρχικού ποινικού πλαισίου για τη συλλογή τους, πρέπει να έχει νομική βάση και να είναι προβλέψιμη για το υποκείμενο

των δεδομένων (σκέψη 157). Περαιτέρω, θα πρέπει να είναι «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία», μέσω της θέσπισης επαρκών και αποτελεσματικών εγγυήσεων κατά πιθανής αυθαιρεσίας και κατάχρησης (σκέψη 158). Τέτοιες ελάχιστες εγγυήσεις αποτελούν: (i) ο περιορισμός της διαβίβασης σε υλικό που συλλέχθηκε κατά τρόπο συμβατό με την ΕΣΔΑ, (ii) η σαφής ρύθμιση των περιστάσεων διαβίβασης στο εθνικό δίκαιο, (iii) η πρόβλεψη πρόσθετων εγγυήσεων αναφορικά με την εξέταση, αποθήκευση, χρήση, περαιτέρω διαβίβαση και καταστροφή των δεδομένων και (iv) η πρόβλεψη αποτελεσματικού ελέγχου της περαιτέρω διαβίβασης και χρήσης, πέραν του αρχικού ποινικού πλαισίου, από δικαστικό ή άλλο ανεξάρτητο φορέα (σκέψη 160).

Το ΕΔΔΑ επισήμανε, ακόμη, ότι το άρθρο 8 δεν κατοχυρώνει δικαίωμα προηγούμενης ειδοποίησης ή συμμετοχής του ενδιαφερομένου στη διαδικασία έγκρισης της διαβίβασης, ιδίως όταν η μυστικότητα της ποινικής έρευνας είναι κρίσιμη (σκέψεις 186–187).

Εξετάζοντας τις συγκεκριμένες υποθέσεις, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι τα επίμαχα δεδομένα είχαν αποκτηθεί νομίμως, κατόπιν δικαστικής άδειας (σκέψη 166), και ότι η διαβίβασή τους στην Αρχή Ανταγωνισμού στηριζόταν σε επαρκή νομική βάση στο εθνικό δίκαιο (σκέψεις 168–169, 172–174). Έκρινε, επίσης, ότι η διαβίβαση εξυπηρετούσε θεμιτό σκοπό, ήτοι την προστασία της οικονομικής ευημερίας της χώρας (σκέψη 181), και ότι οι προσφεύγουσες διέθεταν αποτελεσματικά ex post ένδικα βοηθήματα (σκέψεις 191–197).

Υπό τις περιστάσεις αυτές, το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σύστημα ελέγχου της διαβίβασης και της χρήσης των δεδομένων παρείχε επαρκείς εγγυήσεις έναντι πιθανής αυθαιρεσίας και κατάχρησης και ότι οι εθνικές αρχές παρέμειναν εντός του περιθωρίου εκτίμησής τους. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (σκέψεις 200–201). Περαιτέρω, λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω διαπιστώσεων, το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ περί δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, σε συνδυασμό με το άρθρο 8 (σκέψεις 206–207).

Ωστόσο, κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, η διαβίβαση δεδομένων που αποκτήθηκαν μέσω άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών στο πλαίσιο ποινικής έρευνας για σκοπό άσχετο με τον αρχικό σκοπό της συλλογής τους συνιστά σοβαρή επέμβαση στο δικαίωμα του άρθρου 8 ΕΣΔΑ και ενέχει τον κίνδυνο να λειτουργήσει ως μέσο καταστροφή των εγγυήσεων που διέπουν την ίδια την άρση του απορρήτου (αποκλίνουσα γνώμη, σκέψη 2). Η μειοψηφία έκρινε ότι το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο δεν πληρούσε την απαίτηση της προβλεψιμότητας, καθόσον ο σκοπός της «επιβολής της νομοθεσίας» ήταν διατυπωμένος υπέρμετρα γενικά, χωρίς ελάχιστο όριο σοβαρότητας των υπό διερεύνηση παραβάσεων και χωρίς ουσιαστικό περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας των εισαγγελικών αρχών (αποκλίνουσα γνώμη, σκέψη 7). Τέλος, η μειοψηφία έκρινε ότι η απουσία αιτιολογημένων αποφάσεων διαβίβασης αποδυνάμωνε ουσιαστικά τις εγγυήσεις κατά ενδεχόμενης αυθαιρεσίας και καθιστούσε τον εκ των υστέρων δικαστικό έλεγχο ανεπαρκή για την κάλυψη των ελλειμμάτων της διαδικασίας έγκρισης της διαβίβασης (αποκλίνουσα γνώμη, σκέψη 18).

Άρση τηλεφωνικού απορρήτου και καταγραφή δραστηριότητας με συσκευή εικόνας και ήχου – Άρνηση παροχής στοιχείων στους προσφεύγοντες και το ΕΔΔΑ – Επέμβαση στις επικοινωνίες ανάμεσα σε εντολέα και δικηγόρο – Απουσία ένδικων βοηθημάτων για την εξακρίβωση και αμφισβήτηση της νομιμότητας και της αναγκαιότητας των ανακριτικών πράξεων – Παραβίαση των άρθρων 8, 13 και 38 της ΕΣΔΑ

[ΕΔΔΑ, πέμπτο τμήμα, απόφ. της 13.2.2025, Denysyuk κ.ά. κατά Ουκρανίας, αριθμ. αιτ. 22790/19](#)

Στην υπόθεση Denysyuk και άλλοι κατά Ουκρανίας το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με τη νομιμότητα ειδικών ανακριτικών πράξεων και συγκεκριμένα άρσης τηλεφωνικού απορρήτου και καταγραφής δραστηριότητας με συσκευή εικόνας και ήχου που διενεργήθηκαν κατά των τεσσάρων προσφευγόντων.

Ειδικότερα, οι τρεις πρώτοι προσφεύγοντες υπεβλήθησαν στις ειδικές ανακριτικές πράξεις κατόπιν καταγγελιών για διαφθορά και κατάχρηση εξουσίας. Ο τέταρτος προσφεύγων ήταν δικηγόρος των ανωτέρω, ενώ οι ίδιοι ήταν υπό παρακολούθηση από τις ουκρανικές αρχές.

Σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, οι αστυνομικές αρχές όφειλαν να υποβάλουν αίτημα στη δικαστική αρχή, η οποία αποφάσιζε για την εφαρμογή των ανακριτικών πράξεων. Οι προσφεύγοντες ζήτησαν πρόσβαση στις σχετικές δικαστικές αποφάσεις, ωστόσο το αίτημά τους απορρίφθηκε από τις ουκρανικές αρχές λόγω του απόρρητου χαρακτήρα των αποφάσεων.

Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η διατήρηση του απόρρητου χαρακτήρα των δικαστικών αποφάσεων ακόμα και μετά την ολοκλήρωση των ερευνών δεν συμβάδιζε με το δικαίωμα του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (σκέψη 98). Επιπλέον, η ουκρανική κυβέρνηση αρνήθηκε στο ΕΔΔΑ την παροχή αντιγράφων των δικαστικών αποφάσεων που αφορούσαν δύο από τους προσφεύγοντες, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατον να διαπιστωθεί εάν οι ανακριτικές πράξεις σε αυτές τις περιπτώσεις διατάχθηκαν νόμιμα (σκέψη 98).

Όσον αφορά την καταγραφή συνομιλιών μεταξύ των τριών πρώτων προσφευγόντων και του δικηγόρου τους (τέταρτου προσφευγόντος), το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι η διενέργεια ανακριτικών πράξεων που θίγουν το δικηγορικό απόρρητο και την επικοινωνία εντολέα-δικηγόρου πρέπει να πληροί ιδιαίτερα αυστηρά κριτήρια προκειμένου να είναι νόμιμη. Ιδίως θα πρέπει να ορίζεται το πεδίο εφαρμογής του επαγγελματικού απορρήτου και να διευκρινίζεται με ποια κριτήρια θα γίνεται η διάκριση μεταξύ απόρρητου και μη απόρρητου υλικού. Επιπλέον, θα πρέπει να προβλέπονται i) δυνατότητα αναφοράς σε ανεξάρτητη εποπτική αρχή για την εξέταση περιπτώσεων στις οποίες υλικό που υπόκειται σε επαγγελματικό απόρρητο έχει αποκτηθεί ως αποτέλεσμα μυστικής παρακολούθησης, ii) διαδικασίες για την ασφαλή καταστροφή του εν λόγω υλικού, iii) προϋποθέσεις υπό τις οποίες το αποδεικτικό υλικό μπορεί να διατηρηθεί και να χρησιμοποιηθεί σε ποινική δίκη, και iv) διαδικασίες για την ασφαλή αποθήκευση, διάδοση και καταστροφή του αποδει-

κτικού υλικού όταν η διατήρησή του δεν είναι πλέον απαραίτητη (σκέψεις 104-105). Εν προκειμένω, το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι επικοινωνίες των τριών πρώτων προσφευγόντων με τον δικηγόρο τους δεν προστατεύονταν επαρκώς από το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο.

Εξάλλου, στην υπό κρίση περίπτωση προέκυψε ότι οι προσφεύγοντες δεν ήταν σε θέση εκ των υστέρων να ασκήσουν αποτελεσματικά ένδικα βοηθήματα ώστε να εξακριβώσουν και να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα και την αναγκαιότητα των ενεργειών των ουκρανικών αρχών.

Με βάση το ανωτέρω σκεπτικό το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση των άρθρων 8 και 13 της ΕΣΔΑ. Ιδίως αναφορικά με τον τέταρτο προσφεύγοντα, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ λόγω των συστηματικών ελλείψεων του εθνικού νομοθετικού πλαισίου για την προστασία της επικοινωνίας ανάμεσα σε εντολέα και δικηγόρο.

Τέλος, στην απόφαση επισημαίνεται ότι η εκάστοτε κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να συμμορφώνεται με τα αιτήματα του Δικαστηρίου για την παροχή αποδεικτικών στοιχείων. Εν προκειμένω, η ουκρανική κυβέρνηση αρνήθηκε την παροχή εγγράφων στο ΕΔΔΑ χωρίς κάποια αιτιολογία. Αυτή η άρνηση συνεργασίας στοιχειοθετεί παραβίαση του άρθρου 38 της ΕΣΔΑ.

Άρση τηλεφωνικού απορρήτου και μαγνητοφώνηση συνομιλιών – Αξιοποίηση από το δικαστήριο παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων αποκλειστικά προς τον σκοπό κατάδειξης αντιφάσεων του κατηγορουμένου (ΕΔΔΑ, απόφ. της 16.9.2025, Seppern κατά Εσθονίας, αριθμ. αιτ. 31722/22)
[ΕΔΔΑ, απόφ. της 16.9.2025, Seppern κατά Εσθονίας, αριθμ. αιτ. 31722/22](#)

Σε βάρος του προσφεύγοντος είχε ασκηθεί δίωξη για περισσότερα ποινικά αδικήματα. Κατά τη διάρκεια των εις βάρος του ερευνών κατεγράφησαν τηλεφωνικές συνδιαλέξεις του με άλλα πρόσωπα. Κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία, το δικαστήριο έκρινε αρχικώς το υλικό των ηχογραφημένων συνομιλιών ως παρανόμως κτηθέν για τον λόγο ότι δεν είχε αιτι-

ολογηθεί επαρκώς η αναγκαιότητα του συγκεκριμένου μέτρου (ultima ratio). Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της απολογίας του κατηγορουμένου, το δικαστήριο επέτρεψε στην εισαγγελική αρχή να αναγνώσει αποσπάσματα των απομαγνητοφωνήσεων προκειμένου να αξιολογηθεί η αξιοπιστία του κατηγορουμένου. Στον κατηγορούμενο παρασχέθηκε η δυνατότητα να εξηγήσει τις αντιφάσεις μεταξύ των ισχυρισμών του και όσων αναφέρονταν στις ηχογραφημένες συνομιλίες. Σύμφωνα με το εσθονικό δικαστήριο, η διαπίστωση ότι ένα αποδεικτικό μέσο δεν επιτρέπεται να αξιοποιηθεί αποδεικτικά δεν εμπόδιζε την αξιοποίηση του αποδεικτικού αυτού μέσου προς τον σκοπό αξιολόγησης της αξιοπιστίας του κατηγορουμένου. Εν τέλει το δικαστήριο καταδίκασε τον κατηγορούμενο για ορισμένα εκ των αδικημάτων για τα οποία κατηγορείτο (φοροδιαφυγή, πλαστογραφία και χρήση πλαστού, απάτη κλπ.), ενώ τον απάλλαξε για ορισμένα άλλα. Το εφετείο στο οποίο οδηγήθηκε η υπόθεση κατόπιν εφέσεων τόσο του εισαγγελέα όσο και του κατηγορουμένου έκρινε ομοίως τη χρήση των απομαγνητοφωνήσεων προς τον σκοπό εξέτασης της αξιοπιστίας του κατηγορουμένου ως επιτρεπτή, καταδίκασε δε τον κατηγορούμενο για δύο πράξεις, για τις οποίες πρωτοδίκως είχε αθωωθεί. Το Ακυρωτικό Δικαστήριο της Εσθονίας απέρριψε την αναίρεση του κατηγορουμένου.

Κατά το ΕΔΔΑ θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ τριών διαφορετικών ζητημάτων: 1) το αποδεκτό ενός αποδεικτικού μέσου, δηλαδή το κατά πόσον ένα αποδεικτικό στοιχείο επιτρέπεται να τεθεί υπ' όψιν ενός δικαστηρίου, 2) τα δικαιώματα που έχει ο κατηγορούμενος επί των εισφερόμενων αποδεικτικών μέσων και 3) την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων από το δικαστήριο. Κατά το ΕΔΔΑ, ο ρόλος του δεν είναι να κρίνει κατά τρόπο γενικό σε ποιες περιπτώσεις ένα αποδεικτικό μέσον επιτρέπεται να εισφέρεται στην ποινική δίκη ή όχι, αλλά να αξιολογήσει εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση η όλη διαδικασία ήταν σύμφωνη προς τις αρχές της δίκαιης δίκης. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δίνεται στο κατά πόσον δόθηκε στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να εκφράσει με επάρκεια τους ισχυρισμούς του και τις αντιρρήσεις του

ενάντια στην αξιοποίηση και αξιολόγηση ενός εισφερόμενου αποδεικτικού μέσου. Η ποιότητα ενός αποδεικτικού μέσου και ιδίως οι περιστάσεις υπό τις οποίες αυτό ελήφθη θα πρέπει, επίσης, να αξιολογούνται, όμως καθοριστικός είναι παράλληλα και ο βαθμός στον οποίον το δικαστήριο βασίζει την κρίση του επί του συγκεκριμένου αποδεικτικού αυτού μέσου ή εάν αντιθέτως έλαβε υπ' όψιν του και άλλα αποδεικτικά στοιχεία. Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε, επίσης, ότι σε αρκετές περιπτώσεις έχει κρίνει ότι η τηλεφωνική παρακολούθηση στο πλαίσιο μιας ποινικής δίωξης μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 8 ΕΣΔΑ (μεταξύ άλλων και όταν δεν αιτιολογείται επαρκώς η αναγκαιότητα αυτής), ωστόσο αυτό δεν σημαίνει αυτομάτως ότι η αξιοποίηση του σχετικού υλικού ενώπιον δικαστηρίου παραβιάζει την αρχή της δίκαιης δίκης. Στην προκειμένη περίπτωση, τα εσθονικά δικαστήρια παρείχαν στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να αντιταχθεί στα εισφερόμενα αποδεικτικά μέσα και η απάντησή τους στους ισχυρισμούς του δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αυθαίρετη ή προδήλως αβάσιμη. Σημαντικό εν προκειμένω ήταν και το γεγονός ότι το δικαστήριο είχε περιορισμένη πρόσβαση στο υλικό των απομαγνητοφωνήσεων, και δη μόνον στον βαθμό που η εισαγγελική αρχή ανέγνωσε συγκεκριμένα αποσπάσματα, καθώς και ότι τα εσθονικά δικαστήρια, αφού αναγνώρισαν την αδυναμία αποδεικτικής αξιοποίησης των απομαγνητοφωνήσεων, στήριξαν την καταδικαστική τους κρίση σε άλλα αποδεικτικά στοιχεία. Βάσει των ανωτέρω, το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ εν προκειμένω.

Άρση απορρήτου επικοινωνιών – Δεδομένα κίνησης και περιεχόμενο μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου – Προβλεψιμότητα κανόνων εθνικού δικαίου – Παραβίαση άρθρου 8 ΕΣΔΑ – Αξιοποίηση αποδεικτικών μέσων – Κρίση για τη δικαιοσύνη της διαδικασίας εν συνόλω – Δυνατότητα αμφισβήτησης αξιοπιστίας αποδεικτικών μέσων – Μη παραβίαση άρθρου 6 ΕΣΔΑ

[ΕΔΔΑ, πέμπτο τμήμα, απόφ. της 13.2.2025, Macharik κατά Τσεχίας, αριθμ. αιτ. 51409/19](#)

Στην υπόθεση Macharik κατά Τσεχίας το ΕΔΔΑ εξέτασε α) τη συμβατότητα εθνικών ρυθμίσεων που επέτρεπαν την κτήση μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και β) τη συμβατότητα της μεταγενέστερης αξιοποίησης αυτών των αποδεικτικών στοιχείων με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

Κατά τη διερεύνηση υπόθεσης φοροδιαφυγής, οι τσέχικες αρχές διέταξαν πάροχο τηλεπικοινωνιών να παραδώσει τα δεδομένα κίνησης που αφορούσαν το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο νομικού προσώπου καθώς και το περιεχόμενο των ηλεκτρονικών μηνυμάτων. Στα μηνύματα που παραδόθηκαν, περιλαμβάνονταν και ορισμένα μηνύματα της προσφεύγουσας, τα οποία είχαν προωθηθεί σε εκπρόσωπο της εταιρείας από άλλον ύποπτο. Με βάση αυτά εκκίνησε ποινική διαδικασία εις βάρος της προσφεύγουσας, η οποία οδήγησε στην καταδίκη της. Η προσφεύγουσα αντέταξε ότι η εθνική διάταξη, βάσει της οποίας δόθηκε η εντολή για την παράδοση των δεδομένων κίνησης, δεν μπορεί να αποτελέσει τη νομική βάση για την άρση του απορρήτου του περιεχομένου της επικοινωνίας. Τα εθνικά δικαστήρια κατέληξαν σε διαφορετικά συμπεράσματα ως προς τη νομική βάση της αποθήκευσης του περιεχομένου της επικοινωνίας παραπέμποντας σε τρεις διαφορετικές διατάξεις.

Το ΕΔΔΑ διευκρίνισε ότι η εμπιστευτικότητα της αλληλογραφίας, η οποία προστατεύεται από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, περιλαμβάνει την ηλεκτρονική αλληλογραφία ακόμα και όταν αυτή λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο επαγγελματικής σχέσης (σκέψη 30). Επιπλέον, προστατεύονται και τα δεδομένα κίνησης (εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας) όπως λ.χ. ο χρόνος, ο τόπος, η διάρκεια αυτής και οι συμμετέχοντες σε αυτή. Επέμβαση στο δικαίωμα αυτό επιτρέπεται, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, εφόσον προβλέπεται από τον νόμο, επιδιώκει έναν από τους αναφερόμενους στο άρθρο 8 σκοπούς και είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία (σκέψη 31). Εν προκειμένω, το Δικαστήριο του Στρασβούργου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το εθνικό δίκαιο της Τσεχίας ήταν ασαφές όσον αφορά την αποθήκευση του περιεχομένου της επικοινωνίας από τον πάροχο

τηλεπικοινωνιών και δεν πληρούσε την προϋπόθεση της προβλεψιμότητας. Με αυτό το σκεπτικό κρίθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Όσον αφορά, όμως, τη συμβατότητα της αξιοποίησης αυτών των αποδεικτικών στοιχείων με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ απεφάνθη ότι οι αποδεικτικοί κανόνες υπάγονται στην αρμοδιότητα του εθνικού νομοθέτη. Με βάση το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ δεν ρυθμίζεται η αξιοποίηση των αποδεικτικών μέσων, αλλά κρίνεται η διαδικασία εν συνόλω. Εν προκειμένω, παρότι τα αποδεικτικά μέσα που αξιοποιήθηκαν για την καταδίκη της προσφεύγουσας είχαν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, εντούτοις ήταν αξιόπιστα. Περαιτέρω, η προσφεύγουσα είχε τη δυνατότητα να αμφισβητήσει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους με προσφυγή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Συνεπώς, η διαδικασία που έλαβε χώρα δεν παραβίασε το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

Έρευνες στην έδρα τράπεζας – Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής – Εγγυήσεις κατά τη διενέργεια της έρευνας και αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος – Διάρκεια κατάσχεσης ηλεκτρονικών υπολογιστών και δεδομένων – Παραβίαση άρθρου 8 ΕΣΔΑ

[ΕΔΔΑ, τέταρτο τμήμα, απόφ. της 18.3.2025, BRD – Groupe Société Générale κατά Ρουμανίας, αριθμ. αιτ. 38798/13](#)

Στην υπόθεση BRD – Groupe Société Générale S.A. κατά Ρουμανίας το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με τη νομιμότητα των ερευνών που διενέργησαν οι ρουμανικές αρχές στην έδρα της τράπεζας BRD – Groupe Société Générale S.A.

Η πρώτη έρευνα έλαβε χώρα το 2008 από την Επιτροπή Ανταγωνισμού. Οι ρουμανικές αρχές ερευνήσαν γραφεία και χώρους εργασίας, έλαβαν αντίγραφα από μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και συνέταξαν έκθεση, αντίγραφο της οποίας παραδόθηκε στον εκπρόσωπο της τράπεζας. Το 2013 η Επιτροπή Ανταγωνισμού αποφάσισε ότι δεν προέκυψε παράβαση της σχετικής νομοθεσίας από την έρευνα που διενέργησε.

Το 2012 ξεκίνησαν δύο ποινικές διαδικασίες που αφορούσαν υπαλλήλους της τράπεζας για τα αδικήματα της εγκληματικής οργάνωσης, της απάτης, της πλαστογραφίας και της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Στο πλαίσιο αυτών των διαδικασιών οι ρουμανικές αρχές διενέργησαν νέες έρευνες στην έδρα της τράπεζας, κατά τη διάρκεια των οποίων κατασχέθηκαν έγγραφα, ηλεκτρονικά αρχεία και υπολογιστές.

Το ΕΔΔΑ επανέλαβε την άγια νομολογία του ότι η έρευνα στην έδρα νομικού προσώπου συνιστά επέμβαση στο δικαίωμα του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (σκέψη 94). Αναφορικά με την έρευνα που διενέργησε η Επιτροπή Ανταγωνισμού, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ο αριθμός των μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που αντιγράφηκαν ήταν μικρός, ενώ οι εκπρόσωποι της τράπεζας είχαν τη δυνατότητα να υποβάλλουν αιτήματα και να κάνουν σχόλια κατά τη διάρκεια του ελέγχου. Η έρευνα αυτή δεν είχε εγκριθεί προηγουμένως από δικαστική αρχή, ωστόσο η έλλειψη αυτή θα μπορούσε να αντισταθμιστεί από τη δυνατότητα εκ των υστέρων αποτελεσματικού, δικαστικού ελέγχου, την οποία αξιοποίησε η τράπεζα με προσφυγή ενώπιον του Εφετείου Βουκουρεστίου. Υπ' αυτό το σκεπτικό, η έρευνα της Επιτροπής Ανταγωνισμού δεν παραβίασε το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

Όσον αφορά την έρευνα που διενεργήθηκε στο πλαίσιο των ποινικών υποθέσεων, το Δικαστήριο του Στρασβούργου επισήμανε ο δικαστικός έλεγχος των αντιρρήσεων της τράπεζας επί της έρευνας είχε μόνο τυπικό και όχι ουσιαστικό χαρακτήρα και συνεπώς ήταν ανεπαρκής και ότι η κατάσχεση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των δεδομένων ήταν παρατεταμένη. Υπό αυτό το πρίσμα αυτό η δεύτερη έρευνα παραβίαζε το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

4. Αποδείξεις

Μάρτυρες – Επανεξέταση ουσιαστών μαρτύρων και ιδίως πραγματογνωμόνων στην κατ' έφεσιν δίκη – Προσक्रούει στην αρχή της δίκαιης δίκης η ανατροπή αθωωτικής απόφασης κατόπιν εφέσεως της εισαγγελικής αρχής χωρίς επανεξέταση των ουσιαστών μαρτύρων που εξετάστηκαν πρωτοδί-

κως, ιδίως πραγματογνώμωνων (ΕΔΔΑ, απόφ. της 5.6.2025, Maria Ciccone κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 21492/17)

ΕΔΔΑ, απόφ. της 5.6.2025, Maria Ciccone κατά Ιταλίας, αριθμ. αιτ. 21492/17

Σε βάρος της προσφεύγουσας, ιατρού ακτινολόγου, ασκήθηκε δίωξη για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας από αμέλεια, λόγω πλημμελούς διάγνωσης. Στην πρωτοβάθμια δίκη εξετάστηκαν, μεταξύ άλλων, δύο πραγματογνώμονες. Στις προφορικές καταθέσεις τους οι πραγματογνώμονες εξέφρασαν αβεβαιότητα ως προς το εάν ο θάνατος οφειλόταν πράγματι στην πλημμελή διάγνωση της κατηγορουμένης ή σε άλλα προβλήματα υγείας που αντιμετώπιζε η ασθενής. Κατόπιν τούτων, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι η κατηγορούμενη είχε μεν προβεί σε εσφαλμένη διάγνωση, δεν αποδείχθηκε όμως επαρκώς ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ του σφάλματος και του θανάτου της ασθενούς, με αποτέλεσμα να αθωώσει την προσφεύγουσα.

Η εισαγγελική αρχή άσκησε έφεση κατά της αθωωτικής απόφασης. Το εφετείο δέχθηκε την έφεση στην ουσία της και καταδίκασε την προσφεύγουσα σε 8 μήνες φυλάκιση. Για την απόφασή του αυτή το δευτεροβάθμιο δικαστήριο βασίστηκε κυρίως στις εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης που είχαν υποβάλει προδικαστικά οι δύο πραγματογνώμονες, καθώς και σε συγκεκριμένα σημεία των προφορικών τους καταθέσεων ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, όπως είχαν αποτυπωθεί στα πρακτικά. Ωστόσο, δεν τους εξέτασε εκ νέου. Το Ιταλικό Ακυρωτικό απέρριψε αναίρεση της προσφεύγουσας, κρίνοντας ότι το εφετείο δεν ήταν υποχρεωμένο να εξετάσει εκ νέου τους πραγματογνώμονες αλλά μπορούσε να στηρίξει την απόφασή του στις εκθέσεις τους και στις καταθέσεις τους ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Κατ' αρχάς απέρριψε τον ισχυρισμό της Ιταλικής Κυβέρνησης ότι ο όρος «μάρτυρας» στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ δεν καταλαμβάνει τους πραγματογνώμονες ή τους μάρτυρες ειδικών γνώσεων. Κατά το Δικαστήριο, ο όρος «μάρτυρας» ερμη-

νεύεται αυτόνομα κατά τη Σύμβαση και οι πραγματογνώμονες εμπίπτουν στην έννοια αυτή, ιδίως όταν με την προφορική τους κατάθεση καλούνται να συμπληρώσουν ή εξηγήσουν τις γραπτές τους εκθέσεις (σκέψ. 46 επ.). Στη συγκεκριμένη δε υπόθεση, οι πραγματογνώμονες δεν περιορίστηκαν να εναλλάξουν το γραπτό τους πόρισμα, αλλά έδωσαν εναλλακτικές εξηγήσεις και εξέφρασαν αμφιβολίες ως προς το ζήτημα της αιτιότητας, στοιχεία καθοριστικά για την κρίση περί ενοχής. Ως εκ τούτου, το εφετείο όφειλε να τους καλέσει, ενώ η καταδίκη της προσφεύγουσας χωρίς εκ νέου προφορική εξέταση των πραγματογνώμωνων στην κατ' έφεσιν δίκη συνιστά παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης (βλ. ιδίως σκέψ. 65 επ.).

5. Έκδοση

Έκδοση – Κίνδυνος απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείριση λόγω επιβολής στο εκζητούν κράτος ισόβιας κάθειρξης άνευ δυνατότητας επανεξετάσεως της ποινής – Η δυνατότητα επιβολής μειωμένης ποινής μέσω **plea bargaining** δεν αναιρεί τον κίνδυνο αυτόν – Ο κίνδυνος μετριάζεται από τον θεσμό πρόωρης αποφυλάκισης εφόσον λαμβάνονται υπ' όψιν εγκληματολογικά κριτήρια περί επανένταξης του κρατουμένου (ΕΔΔΑ, απόφ. της 1.7.2025, Hayes και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθμ. αιτ. 56532/22, 56889/22 και 3739/23)

ΕΔΔΑ, απόφ. της 1.7.2025, Hayes και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθμ. αιτ. 56532/22, 56889/22 και 3739/23

Οι τρεις προσφεύγοντες ήσαν κρατούμενοι σε φυλακές της Σκωτίας. Κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, οι ΗΠΑ υπέβαλαν αίτημα έκδοσης των κρατουμένων για περισσότερα αδικήματα που αφορούσαν απαγωγές περισσότερων ανηλίκων, ανθρωποκτονίες ή απόπειρες ανθρωποκτονίας, καθώς και σύσταση οργάνωσης προς τον σκοπό τέλεσης ανθρωποκτονιών (των γονέων των ανηλίκων). Για τα αδικήματα αυτά προβλέπονται κατά το αμερικάνικο δίκαιο ποινές καθείρξεως, για ορισμένα δε εξ αυτών αποκλειστικά ισόβια κάθειρξη.

Τα εκζητούμενα πρόσωπα προσέφυγαν κατά του αι-

τήματος έκδοσής, ισχυριζόμενα ότι η έκδοσή τους θα παραβίαζε το άρθρο 3 ΕΣΔΑ μεταξύ άλλων αφενός διότι η υποχρεωτική επιβολή ποινής ισόβιας κάθειρξης για το αδίκημα της συγκρότησης οργάνωσης προς τον σκοπό τέλεσης ανθρωποκτονιών (ήτοι έγκλημα ηπιότερης απαξίας από εκείνο της ίδιας της ανθρωποκτονίας) ήταν εξαιρετικά δυσανάλογη, αφετέρου διότι δεν θα υπήρχε δυνατότητα μείωσης, αναστολής ή επανεξέτασης της ποινής της ισόβιας κάθειρξης (σκέψ. 21).

Προς αντίκρουση των ισχυρισμών των εκζητουμένων, η κυβέρνηση των ΗΠΑ ισχυρίστηκε ότι οι θεσμοί της απονομής χάριτος (executive clemency) καθώς και της πρόωρης αποφυλάκισης για λόγους επιείκειας (compassionate release) παρείχαν τη δυνατότητα επανεξέτασης της ποινής της ισόβιας κάθειρξης, και συνεπώς υφίσταται θεσμικό πλαίσιο επανεξέτασης του ισόβιου εγκλεισμού. Επίσης, κατά την κυβέρνηση των ΗΠΑ υφίστατο δυνατότητα ποινικής διαπραγμάτευσης, μέσω της οποίας θα ήταν δυνατόν να επιτύχουν οι κατηγορούμενοι ηπιότερες ποινές (σκέψ. 25 και 34 έως 44).

Τα επιχειρήματα των εκζητουμένων απερρίφθησαν από το Ανώτατο Δικαστήριο της Σκωτίας (High Court of Judiciary) με βασικό σκεπτικό ότι η άρνηση επί τη βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ικανοποίησης αιτήματος έκδοσης προς έτερο κράτος-μέλος της ΕΣΔΑ, απαιτεί πιθανολόγηση ιδιαίτερα δυσμενούς μεταχείρισης, όπως κίνδυνο θανάτου του εκζητουμένου ή υποβολής αυτού σε βασανιστήρια. Κάτι τέτοιο δεν διαπιστώνεται εν προκειμένω για ένα κράτος όπως οι ΗΠΑ, το οποίο έχει μακρά ιστορία δημοκρατίας, σεβασμού θεμελιωδών δικαιωμάτων και κράτους δικαίου (σκέψ. 27-30). Κατόπιν αυτού τα εκζητούμενα πρόσωπα προσέφυγαν στο ΕΔΔΑ (σκέψ. 65-72).

Το ΕΔΔΑ παρέπεμψε ως προς τις εν προκειμένω γενικώς εφαρμοστέες αρχές στις υποθέσεις Vinter και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθμ. αιτ. [66069/09](#)), Ahmad και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθμ. αιτ. [24027/07](#)) και Sanchez-Sanchez κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθμ. αιτ. [22854/20](#)). Αρχικώς εξετάζει εάν υφίσταται πραγματικός κίνδυνος (real risk) καταδίκης σε ποινή ισόβιας κάθειρ-

ξης χωρίς αναστολή. Σε καταφατική περίπτωση θα εξεταστεί κατόπιν εάν, σύμφωνα με το δίκαιο του εκάστοτε κράτους-μέλους, υφίσταται μηχανισμός έπειτα από την καταδίκη ο οποίος επιτρέπει την επανεξέταση της ποινής. Στο πλαίσιο του μηχανισμού αυτού θα πρέπει να λαμβάνεται ιδίως υπ' όψιν εάν υφίστανται τόσο σημαντικές αλλαγές στην προσωπικότητα ή τη συμπεριφορά του κρατουμένου ώστε η συνέχιση της κράτησης, βάσει αμιγώς εγκληματολογικών κριτηρίων, θα θεωρείτο αδικαιολόγητη. Έπειτα από τα δύο αυτά ζητήματα έχει νόημα να εξεταστεί εάν η υποχρεωτική επιβολή ποινής ισόβιας κάθειρξης στη συγκεκριμένη περίπτωση παρίσταται ως ιδιαίτερα δυσανάλογη.

Ως προς το πρώτο ερώτημα, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι σε περιπτώσεις εγκλημάτων που επισύρουν αποκλειστικά ποινή ισόβιας κάθειρξης υφίσταται (μαχητό) τεκμήριο περί πραγματικού κινδύνου επιβολής καταδίκης σε ισόβια ποινή άνευ αναστολής. Βάσει αυτού, το Δικαστήριο έκρινε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση ο κίνδυνος αυτός υφίσταται, χωρίς να αναιρείται εκ του γεγονότος ότι οι κατηγορούμενοι θα μπορούσαν να επιτύχουν μείωση της ποινής μέσω plea bargaining ή λόγω συνεργασίας τους με τις αρχές. Ως προς το δεύτερο στάδιο ελέγχου, η κυβέρνηση των ΗΠΑ επικαλέστηκε δύο μηχανισμούς επανεξέτασης: αφενός την απονομή χάριτος και αφετέρου την πρόωρη αποφυλάκιση για λόγους επιείκειας (compassionate release).

Αν και μέχρι πρότινος ο θεσμός της πρόωρης αποφυλάκισης εφαρμοζόταν μόνον σε περιπτώσεις που λόγοι υγείας καθιστούσαν αδύνατη την αξιοπρεπή διαβίωση στις φυλακές, το 2023 οι σχετικές οδηγίες τροποποιήθηκαν με αποτέλεσμα να λαμβάνονται υπ' όψιν για την εφαρμογή του θεσμού και άλλοι εξαιρετικοί και επιτακτικοί λόγοι (extraordinary and compelling reasons) που καθιστούν τη διατήρηση της ποινής αδικαιολόγητη. Για την εκτίμηση δε αυτήν λαμβάνονται υπ' όψιν κριτήρια όπως η ουσιαστική μεταβολή της προσωπικότητας του δράστη, ο χρόνος της ποινής που ήδη εξέτισε εν συγκρίσει προς το τελεσθέν αδίκημα, η ειλικρινής προσπάθεια επανένταξης, γενικοπροληπτικοί ή ειδικοπροληπτικοί λόγοι κλπ. Βάσει αυτών, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι

ο μηχανισμός αυτός ικανοποιεί το δεύτερο στάδιο ελέγχου και ότι συνεπώς παρέλκει η εξέταση του θεσμού απονομής χάριτος. Ως προς τον ισχυρισμό των προσφευγόντων περί εξαιρετικά δυσανάλογης ποινής, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι εξαιρετικά σπάνιες περιστάσεις (rare and unique occasions) μπορούν να δικαιολογήσουν μια τέτοια παραδοχή. Λαμβανομένης δε υπ' όψιν της βαρύτητας των αδικημάτων προς τον σκοπό τέλεσης των οποίων είχαν οργανωθεί (απαγωγή ανηλίκων, ανθρωποκτονίες κλπ), κάτι τέτοιο δεν ίσχυε εν προκειμένω.

6. Ένδικα μέσα

Έφεση – Αποτελεσματική άσκηση ενδίκου μέσου – Δεν δύναται να ασκηθεί κατά τρόπο αποτελεσματικό το δικαίωμα σε επανέλεγχο καταδικαστικής απόφασης, όταν η κατ' έφεσιν εκδίκαση της υπόθεσης λαμβάνει χώρα με τέτοια καθυστέρηση, ώστε ο καταδικασθείς να έχει στο μεταξύ απολυθεί υπό όρους (ΕΔΔΑ, απόφ. 26.8.2025, Ftiti κατά Ελλάδος, αριθμ. αιτ. 37957/14)

[ΕΔΔΑ, απόφ. 26.8.2025, Ftiti κατά Ελλάδος, αριθμ. αιτ. 37957/14](#)

Η υπόθεση Ftiti κατά Ελλάδας αφορά στο δικαίωμα καταδικασθέντος για επανεξέταση της υπόθεσής του, βάσει του άρθρου 2 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, και την αποτελεσματική άσκηση αυτού, στην περίπτωση κατά την οποία η εξέταση της έφεσης λαμβάνει χώρα με σημαντική καθυστέρηση και αφού ο καταδικασθείς έχει ήδη εκτίσει σημαντικό μέρος της ποινής του, έχει απολυθεί υπό όρους και έχει απελαθεί.

Ο προσφεύγων, Τυνήσιος υπήκοος, διέμενε νόμιμα από το 1996 στην Ελλάδα, όπου είχε αποκτήσει και δύο παιδιά. Το 2010 καταδικάστηκε από το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο Χανίων σε κάθειρξη δεκαεπτά ετών για διακεκριμένη ζωοκλοπή. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αποφάσισε ότι η έφεσή του δεν θα είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα, χωρίς να αιτιολογήσει ειδικά την κρίση αυτή, διέταξε δε την απέλαση του μετά την έκτιση της ποινής (σκέψ. 2-7).

Ο προσφεύγων άσκησε έφεση. Η υπόθεση αναβλήθηκε αρκετές φορές. Στο μεταξύ, πριν από την εκδίκαση της έφεσής του, ο προσφεύγων συμπλήρωσε τα 3/5 της ποινής του, με αποτέλεσμα τον Μάρτιο του 2015, ήτοι περίπου πέντε έτη από την καταδίκη του, να διαταχθεί η υπό όρους απόλυσή του. Ωστόσο, ο προσφεύγων δεν αφέθηκε ελεύθερος, αλλά ετέθη σε διοικητική κράτηση και απελάθηκε στην Τυνησία, με ταυτόχρονη απαγόρευση εισόδου στον χώρο Σένγκεν. Η εκδίκαση της έφεσής του θα λάμβανε χώρα την 1^η Νοεμβρίου του 2015, ωστόσο η έφεση απορρίφθηκε ως ανυποστήρικτη, καθώς ο προσφεύγων δεν εμφανίστηκε ούτε εκπροσωπήθηκε από συνήγορο. Σύμφωνα με την εισαγγελία, η κλήση για τη δίκασιμο αυτή δεν του επιδόθηκε, καθώς δεν είχε ορίσει αντίκλητο ούτε είχε δηλώσει ακριβή διεύθυνση στην Τυνησία.

Ο καταδικασθείς προσέφυγε στο ΕΔΔΑ, επικαλούμενος παραβίαση του άρθρου 2 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Ισχυρίστηκε ότι η καθυστερημένη εξέταση της έφεσής του είχε κατ' ουσίαν καταστήσει την έφεση αναποτελεσματική, καθόσον δεν ήταν σε θέση να επηρεάσει την έκβαση της διαδικασίας που είχε κινηθεί σε βάρος του. Υποστήριξε ότι η ποινή φυλάκισής του εκτελέστηκε αμέσως, χωρίς να ληφθεί δεόντως υπόψη το γεγονός ότι διέμενε νόμιμα στην Ελλάδα ή η οικογενειακή του ζωή. Η κατ' έφεσιν συνεδρίαση είχε αναβληθεί επί σειρά ετών, για χρονικό διάστημα που υπερέβαινε τη διάρκεια της ποινής του, ενώ η παρουσία του στη συνεδρίαση είχε καταστεί αδύνατη λόγω της απέλασής του από την Ελλάδα και της επακόλουθης απαγόρευσης εισόδου στον χώρο Σένγκεν. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε αφενός ότι η υπόθεση είχε αναβληθεί στον δεύτερο βαθμό και για λόγο που αφορούσε τον ίδιο, αφού σε μία συνεδρίαση δεν είχε εμφανιστεί ούτε ο ίδιος ούτε συνήγορος αυτού, αφετέρου ως προς την απόρριψη της έφεσής του ως ανυποστήρικτης, ότι θα μπορούσε να έχει διορίσει συνήγορο για να τον εκπροσωπήσει.

Ως προς το γενικό πλαίσιο αρχών που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν εν προκειμένω, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι τα κράτη-μέλη διαθέτουν κατ' αρχήν ευρεία διακριτική ευχέρεια ως προς τον καθορισμό

του τρόπου με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της Σύμβασης. Όμως, οι όποιοι περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό θα πρέπει να επιδιώκουν θεμιτό σκοπό και να μην θίγουν την ίδια την ουσία του δικαιώματος αυτού. Ως προς το ανασταλτικό αποτέλεσμα της έφεσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απουσία ανασταλτικού αποτελέσματος δεν παραβιάζει καθ' εαυτήν το άρθρο 2 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου, υπό την προϋπόθεση όμως ότι η άσκηση του δικαιώματος έφεσης δεν θέτει σε κίνδυνο την ελευθερία του ατόμου, όπως στην περίπτωση κατά την οποία η άσκηση έφεσης δύναται να οδηγήσει σε καθυστέρηση της αποφυλάκισης του καταδικασθέντος. Το Δικαστήριο επανέλαβε, επίσης, την πάγια θέση του ότι το δικαίωμα επανέλεγχου μιας ποινικής υπόθεσης δυνάμει του άρθρου 2 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου, θα πρέπει να είναι εξίσου αποτελεσματικό όπως και το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης.

Ως προς τη συγκεκριμένη υπόθεση ειδικότερα, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η έλλειψη αιτιολόγησης της απόρριψης του αιτήματος αναστολής δεν παραβιάζει άνευ ετέρου το άρθρο 2 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου. Ωστόσο, σε ευθύνη των αρχών θα πρέπει να αποδοθεί η υπερβολική καθυστέρηση στην εκδίκαση της έφεσης. Τούτο διότι αφενός η πρώτη κατ' έφεσιν συνεδρίαση έλαβε χώρα τέσσερα έτη μετά την καταδίκη του προσφεύγοντος, αφετέρου ο προσφεύγων παρέστη σε συνεδρίαση η οποία όμως στη συνέχεια αναβλήθηκε λόγω απουσίας βασικών μαρτύρων κατηγορίας, ήτοι για λόγο ο οποίος δεν σχετίζεται με τον προσφεύγοντα. Εντέλει, ο συνολικός χρόνος από την καταδίκη του προσφεύγοντος μέχρι την εκδίκαση της έφεσης ανήλθε σε περίπου 6 χρόνια, με αποτέλεσμα ο προσφεύγων να έχει ήδη εκτίσει την ελάχιστη διάρκεια της ποινής του και να απολυθεί υπό όρους.

Η καθυστέρηση δε αυτή θα πρέπει να αποδοθεί στις εθνικές αρχές. Με βάση τα ανωτέρω, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο καταδικασθείς δεν μπορούσε να ασκήσει κατά τρόπο αποτελεσματικό το δικαίωμά του σε επανέλεγχο της υπόθεσης, δεδομένου ότι ο επανέλεγχος αυτός σε χρόνο κατά τον

οποίον η ποινή είχε ήδη εκτιθεί ήταν ανούσιος. Για τους λόγους αυτούς υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

7. Έκτακτες διαδικασίες

Παράνομη κράτηση προς εκτέλεση καταδικαστικής απόφασης που αφορούσε σε άλλο πρόσωπο από τον συλληφθέντα (άρθρο 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ) – Πλημμέλεια που καθιστά την κράτηση παράνομη αναγόμενη σε πράξη ή παράλειψη οργάνου της δικαστικής εξουσίας – Η κράτηση του προσφεύγοντος κατέστη παράνομη το πρώτον με την έκδοση της δικαστικής αποφάσεως με την οποία απερρίφθησαν χωρίς αιτιολογία οι ισχυρισμοί του περί εσφαλμένης ταυτοποίησής του, παρότι τούτοι επιβεβαιώνονταν με σχετική έκθεση πραγματογνωμοσύνης – Η αγωγή αποζημίωσης εις βάρος του Δημοσίου με βάση το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ δεν εξασφάλιζε (τουλάχιστον) κατά τον χρόνο εκδόσεως των εθνικών αποφάσεων με επαρκή βαθμό βεβαιότητας την επανόρθωση της ζημίας του προσφεύγοντος κατά την έννοια του άρθρου 5 παρ. 5 ΕΣΔΑ, διότι κατά τον χρόνο αυτόν οι πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων της δικαστικής εξουσίας δεν θεωρείτο ότι ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ – Τυπολατρική και μη σύμφωνη με το πνεύμα του άρθρου 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ ερμηνεία του άρθρου 533 πΚΠΔ εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου στην προκειμένη περίπτωση (ΕΔΔΑ, απόφ. της 15.10.2024, Nsingi κατά Ελλάδα, αριθμ. αιτ. 27985/19)
[ΕΔΔΑ, απόφ. της 15.10.2024, Nsingi κατά Ελλάδα, αριθμ. αιτ. 27985/19](#)

Στην υπόθεση Nsingi κατά Ελλάδα το ΕΔΔΑ εξέτασε τα ερωτήματα: α) αν η κράτηση προσώπου προς εκτέλεση καταδικαστικής απόφασης που αφορούσε σε άλλο πρόσωπο λόγω εσφαλμένης ταυτοποίησης συνιστά παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ, καθώς και β) αν η εθνική νομοθεσία εξασφαλίζει πραγματικά και με επαρκή βαθμό βεβαιότητας τη δυνατότητα στον κατά παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 κρατηθέντα να εγείρει αξίωση αποζημίωσης, όπως ορίζει το άρθρο 5 παρ. 5 της Σύμβασης.

Ο προσφεύγων, αλλοδαπός υπήκοος, συνελήφθη και ταυτοποιήθηκε από τις αστυνομικές Αρχές, επί τη βάσει της βεβαιώσεως κατάθεσης αίτησης για χορήγηση τίτλου διαμονής που ο ίδιος είχε στην κατοχή του, ως πρόσωπο που είχε καταδικασθεί αμετάκλητα σε ποινή φυλάκισης οκτώ ετών για το αδίκημα της κατοχής ναρκωτικών.

Οι αντιρρήσεις του ως προς την ταυτότητά του (άρθρο 564 πΚΠΔ), καθώς και το αίτημά του προς λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων για την εξακρίβωση αυτής προεβλήθησαν αόφτου είχε διαταχθεί η κράτησή του προς έκτιση της επιβληθείσας με την καταδικαστική απόφαση ποινής και απερρίφθησαν χωρίς αιτιολογία από το επιληφθέν Πλημμελειοδικείο, παρά την ύπαρξη εκθέσεως πραγματογνωμοσύνης που επιβεβαίωνε ότι τα δακτυλικά αποτυπώματα του συλληφθέντος προσώπου δεν ταυτίζονται με αυτά του καταδικασθέντος.

Μετά από νέες αντιρρήσεις και νέα αποδεικτική διαδικασία το πλημμελειοδικείο διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων δεν ήταν το πρόσωπο στο οποίο αφορούσε η καταδικαστική απόφαση και, δεχόμενο τις αντιρρήσεις, διέταξε την απόλυσή του. Εν συνεχεία, ο προσφεύγων, ο οποίος είχε κρατηθεί συνολικά επί 168 ημέρες, κατέθεσε αίτηση αποζημίωσης (άρθρα 537 και 533 πΚΠΔ) εξαιτίας της εσφαλμένης κατάρτησης των στοιχείων του από τα αστυνομικά όργανα που διενήργησαν τη σύλληψη, καθώς και της ανατιολόγητης απόρριψης των αντιρρήσεών του από το πρώτο επιληφθέν Πλημμελειοδικείο παρά την ύπαρξη της επιβεβαιωτικής αυτών εκθέσεως πραγματογνωμοσύνης. Το αίτημά του απορρίφθηκε, επειδή αφενός μεν η περίπτωση του δεν εμπίπτει στις περιοριστικά προβλεπόμενες στο άρθρο 533 πΚΠΔ περιπτώσεις αποζημίωσης, αφετέρου δε στο άρθρο 564 ΚΠΔ δεν προβλέπεται δυνατότητα αποζημίωσης για πρόσωπα των οποίων οι αντιρρήσεις έγιναν δεκτές.

Το ΕΔΔΑ αρχικά υπενθύμισε ότι κάθε στέρηση της ελευθερίας πρέπει όχι μόνο να εμπίπτει σε μία από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ και στην εθνική νομοθεσία περιπτώσεις, αλλά και να είναι σύμφωνη με τον σκοπό του άρθρου 5 παρ. 1, που συνίσταται στην προστασία του ατόμου έναντι της

κρατικής αυθαιρεσίας. Ως προς τούτο, οι αποφάσεις κράτησης διακρίνονται σε προδήλως άκυρες (π.χ. λόγω αναρμοδιότητας του εκδόντος δικαστικού οργάνου) και σε *prima facie* έγκυρες, που παράγουν έννομα αποτελέσματα μέχρι να ακυρωθούν στο πλαίσιο διαδικασίας δικαστικού ελέγχου (σκέψεις 33-35).

Για τη διαπίστωση του αυθαίρετου ή μη χαρακτήρα της κράτησης κρίσιμη είναι η αιτιολογία της απόφασεως με την οποία αυτή διατάσσεται. Η παντελής έλλειψη αιτιολογίας στην εν λόγω απόφαση, καθώς και η άκρως λακωνική αιτιολογία που δεν αναφέρεται στις νομικές διατάξεις που φέρονται να θεμελιώνουν την κράτηση καθιστούν την κράτηση για παρατεταμένο χρονικό διάστημα αυθαίρετη (σκέψη 36). Αντίθετα, το δικαίωμα αποζημίωσης του κρατηθέντος και μετέπειτα αμετακλήτως αθωωθέντος κατηγορουμένου δεν καθιστά την κράτηση απαραίτητα παράνομη κατά την έννοια του άρθρου 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ, εκτός εάν ο εθνικό δικαστής τη χαρακτηρίσει ως τέτοια κατά την έννοια του εθνικού δικαίου (σκέψη 37).

Αποφαινόμενο περί της νομιμότητας της κράτησης το Δικαστήριο έκρινε ότι κατά το στάδιο της σύλληψης και φυλάκισης του προσφεύγοντος η κράτησή του μπορούσε να θεωρηθεί νόμιμη κατά την έννοια του άρθρου 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ, καθόσον βασιζόταν σε καταδικαστική απόφαση και η εσφαλμένη ταυτοποίηση του προσφεύγοντος δεν φαίνεται να είχε ακόμη αμφισβητηθεί.

Ωστόσο, μετά τη διενέργεια της πραγματογνωμοσύνης για την εξέταση των δακτυλικών αποτυπωμάτων, η οποία κατέληγε σαφώς στο συμπέρασμα ότι ο προσφεύγων δεν ήταν το καταδικασθέν πρόσωπο, η ανατιολόγητη απόρριψη των σχετικών αντιρρήσεων του προσφεύγοντος και η εντολή συνέχισης της κράτησης προς εκτέλεση της καταδικαστικής απόφασης συνιστά πρόδηλη προσβολή της αρχής προστασίας έναντι της κρατικής αυθαιρεσίας κατά την έννοια του άρθρου 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ (σκέψεις 41 επ.). Ως εκ τούτου, η κράτηση του προσφεύγοντος κατέστη παράνομη από το χρονικό σημείο της έκδοσης της ανατιολόγητης δικαστικής απόφασης του Πλημμελειοδικείου

(σκέψη 44) και υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Εν συνεχεία, το ΕΔΔΑ εξέτασε αν εν προκειμένω εξασφαλίσθηκε στον προσφεύγοντα πραγματικά και με επαρκή βαθμό βεβαιότητας η δυνατότητα να εγείρει αξίωση αποζημίωσης, όπως ορίζει το άρθρο 5 παρ. 5 ΕΣΔΑ (σκέψη 55). Το Δικαστήριο διαπίστωσε κατ' αρχάς ότι (τουλάχιστον) κατά τον χρόνο εκδόσεως των εθνικών αποφάσεων η νομολογία των εθνικών δικαστηρίων απέκλειε τη δυνατότητα επιδικάσεως αποζημίωσης κατά το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ για πράξεις ή παραλείψεις οργάνων της δικαστικής εξουσίας (σκέψεις 57 επ.). Ως εκ τούτου δε, τυχόν αγωγή του προσφεύγοντος με βάση το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ σχετικά με την ευθύνη του Δημοσίου για την παράνομη κράτησή του, λόγω (προδήλου) σφάλματος του πλημμελειοδικείου που απέρριψε χωρίς αιτιολογία τις αντιρρήσεις του, ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία (σκέψη 67).

Επιπλέον, το Δικαστήριο διαπίστωσε κενό στην εθνική νομοθεσία, καθόσον στο άρθρο 533 πΚΠΔ κατοχυρώνεται το δικαίωμα αποζημίωσης μόνο στους καταδικασθέντες ή προσωρινώς κρατηθέντες και μετέπειτα αθωωθέντες, ενώ στο άρθρο 7 παρ. 4 Συντ. θεσπίζεται το δικαίωμα αποζημίωσης για όσους «καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία» (σκέψη 69). Ενόψει τούτου, έκρινε ότι τα εθνικά δικαστήρια που απέρριψαν την αίτηση του προσφεύγοντος για αποζημίωση με βάση το άρθρο 533 πΚΠΔ επέδειξαν υπερβολική τυπολατρία και υιοθέτησαν μια προσέγγιση μη σύμφωνη προς το πνεύμα του άρθρου 5 παρ. 5 ΕΣΔΑ (σκέψη 70). Ως εκ τούτου, η μη παροχή στον προσφεύγοντα ενδίκου βοηθήματος προκειμένου να πετύχει επανόρθωση για τη ζημία που υπέστη από την παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ συνιστά παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 5 της Σύμβασης.

Γ. Σωφρονιστικό Δίκαιο – Φυλακές

Σωματικές έρευνες σε κρατούμενους – Συστηματική διενέργεια σωματικών ερευνών σε κρατούμενο με αφαίρεση όλων των ενδυμάτων (strip search) – Εξουτελιστική μεταχείριση, παραβίαση άρθρου 3 ΕΣΔΑ – Προνομιακό καθεστώς (privileged status) της επικοινωνίας μεταξύ δικηγόρου και κρατούμενου εντολέα του κατά το άρθρο 8 ΕΣΔΑ – Μη αναγκαία εξέταση των εγγράφων και της αλληλογραφίας του κρατουμένου πριν και μετά την επίσκεψη των συνηγόρων του, παραβίαση δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο (άρθρο 8 ΕΣΔΑ) (ΕΔΔΑ, απόφ. της 12.12.2024, Adamčo κατά Σλοβακίας (No. 2), αριθμ. αιτ. 55792/20 κ.ά.)

ΕΔΔΑ, απόφ. της 12.12.2024, Adamčo κατά Σλοβακίας (No. 2), αριθμ. αιτ. 55792/20 κ.ά

Στην εν λόγω υπόθεση εξετάστηκε αρχικώς ενδεχόμενη παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ περί απάνθρωπης και εξουτελιστικής μεταχείρισης, σε περίπτωση συστηματικής διενέργειας εξονυχιστικής σωματικής έρευνας σε κρατούμενο με αφαίρεση όλων των ενδυμάτων του (thorough strip search). Ο προσφεύγων είχε καταδικαστεί για αδικήματα βίας στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης και εξέτιε ποινή 24 ετών κάθειρξης (σκέψη 7). Το επίμαχο μέτρο αποτελεί κατά το σλοβακικό δίκαιο ειδική σωματική έρευνα σε πρόσωπα που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή υπό «καθεστώς υψίστης ασφαλείας» (maximum guarding level) και περιλαμβάνει πέραν της πλήρους απογύμνωσης, την εκτέλεση βαθιάς κάμψης και την οπτική εξέταση του σώματος. Η εν λόγω σωματική έρευνα μπορούσε να λάβει χώρα κατά τις επισκέψεις που δεχόταν ο προσφεύγων στο σωφρονιστικό κατάστημα κράτησης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων από τους δικηγόρους του, σε ανακριτικές πράξεις εκτός φυλακής, καθώς και κατά τη μεταγωγή μεταξύ φυλακών ή τη μεταφορά του στα δικαστήρια (σκέψεις 1).

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση η πρακτική της συστηματικής υποβολής σε εξονυχιστική σωματική έρευνα με αφαίρεση όλων των ενδυμάτων αποτελεί εξουτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ (σκέψεις 84, 102). Ο

προσφεύγων υποβλήθηκε στο εν λόγω μέτρο κατά προσέγγιση 1.500 (!) φορές (σκέψη 97). Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου οι σωματικοί έλεγχοι και οι σωματικές έρευνες με αφαίρεση όλων των ενδυμάτων αποτελούν πολύ επεμβατικά και δυνητικώς εξουτελιστικά μέτρα σε βάρος των κρατούμενων, και ως εκ τούτου απαιτούνται εν προκειμένω υψηλότερα εχέγγυα κατά την αιτιολόγηση των μέτρων (ειδική και επαρκής αιτιολογία – plausible justification, βλ. σκέψεις 87, 95). Παρά την ύπαρξη συγκεκριμένου νομοθετικού θεμελίου στο σλοβακικό δίκαιο και το γεγονός ότι το μέτρο εξυπηρετούσε προληπτικούς και συναφείς με την ασφάλεια σκοπούς, η αιτιολόγηση εκ μέρους των εθνικών αρχών κρίθηκε ανεπαρκής.

Επί παραδείγματι, η αιτιολόγηση στηρίχθηκε άλλοτε σε μια γενικόλογη αναφορά του προσώπου του προσφεύγοντος, της ποινής του ή στο ότι έπρεπε να τοποθετηθεί δίπλα σε πολίτη κατά τη συνεδρίαση ενός δικαστηρίου, άλλοτε στο γεγονός ότι είχε καταδικαστεί για πράξεις βίας, ή ακόμα και στο γεγονός ότι είχε υποπέσει σε τρία πειθαρχικά παραπτώματα στο παρελθόν. Το επιχειρήματα αυτά ωστόσο δεν κρίθηκαν επαρκή για να δικαιολογήσουν την επιβολή του μέτρου, αφού λ.χ. δεν προέκυψε σύνδεση της αναγκαιότητας υποβολής σωματικής έρευνας με τα τελεσθέντα πειθαρχικά παραπτώματα· πολλών μάλλον όταν σε όλους τους πολυάριθμους σχετικούς σωματικούς ελέγχους δεν βρέθηκε ποτέ κανένα παράνομο αντικείμενο (βλ. συνδυαστικώς σκέψεις 88-91).

Πέραν αυτών, οι αρχές δεν έλαβαν υπόψη τη συμπεριφορά του κρατουμένου καθ' όλη τη διάρκεια της έκτισης της ποινής. Αυτό προκύπτει και από το γεγονός ότι το οικείο νομοθετικό πλαίσιο περί των εν λόγω σωματικών ερευνών εφαρμόζεται αδιακρίτως, χωρίς να αξιολογείται η ύπαρξη των εκάστοτε ιδιαίτερων περιστάσεων (σκέψη 92). Επίσης το μέτρο της εκτέλεσης βαθιάς κάμψης δεν προβλεπόταν στο νόμο, αφήνοντας έτσι περιθώριο για κρατική αυθαιρεσία (σκέψη 96). Με δεδομένο ότι ο προσφεύγων-κρατούμενος υποβλήθηκε για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα συστηματικά στο μέτρο της συγκεκριμένης σωματικής έρευνας, χωρίς να υπάρ-

χουν πειστικοί λόγοι ασφαλείας, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι παραβιάστηκε η απαγόρευση εξευτελιστικής μεταχείρισης (σκέψεις 97-102).

Τέλος, το Δικαστήριο δέχθηκε στην εν λόγω υπόθεση και ότι η εξέταση της των εγγράφων και της αλληλογραφίας του προσφεύγοντος, πριν και μετά την επίσκεψη των συνηγόρων του στο κατάστημα κράτησης, αντίκειται στο δικαίωμα του κρατουμένου στον ιδιωτικό βίο (άρθρο 8 ΕΣΔΑ, σκέψεις 126-127). Στην απόφαση γίνεται, μεταξύ άλλων, μνεία στο προνομιακό καθεστώς (privileged status) που επιφυλάσσεται κατά το άρθρο 8 ΕΣΔΑ στην επικοινωνία μεταξύ συνηγόρου και κρατούμενου εντολέα του (σκέψη 119). Η κρίση του Δικαστηρίου εστιάστηκε στον έλεγχο της αναγκαιότητας του εν λόγω ελέγχου των εγγράφων και την ύπαρξη κάποιας εύλογης αιτίας (reasonable cause) που να δικαιολογεί τυχόν υπόνοιες ότι στα έγγραφα ή στην αλληλογραφία υπάρχει κάποιο παράνομο αντικείμενο ή

στοιχείο. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την απόφαση, ούτε προέκυψε από κάποιο στοιχείο ότι οι συνήγοροι παραβιάζουν τους κανόνες της δικηγορικής δεοντολογίας, ώστε ευλόγως να υπάρχει υπόνοια ότι τα έγγραφα του προσφεύγοντος περιέχουν οποιοδήποτε παράνομο στοιχείο και ότι γίνεται κατάχρηση της επικοινωνίας μεταξύ συνηγόρου-κρατούμενου εντολέα, ούτε βρέθηκε ποτέ στην κατοχή του τελευταίου κάποιο παράνομο αντικείμενο ή ουσία (123-124). Παράλληλα, η εξέταση των εγγράφων σε συνδυασμό με σωματική έρευνα διενεργείτο παρουσία τριών αστυνομικών, χωρίς να συνοδεύεται από κατάλληλες διαδικαστικές εγγυήσεις (σκέψη 125). Κατόπιν αυτών, το μέτρο εξέτασης των εγγράφων του προσφεύγοντος πριν και μετά τις συζητήσεις του με τους συνηγόρους του στο κατάστημα κράτησης δεν εξυπηρετούσε κάποια επιτακτική κοινωνική ανάγκη που να δικαιολογεί τον περιορισμό του δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο κατ' άρθρο 8 παρ. 2 ΕΣΔΑ.